

EMIREN, PUTIN OCH VM-FESTEN

EN RAPPORT OM FOTBOLLSRÖRELSENS OCH SVENSKA
STATENS ANSVAR FÖR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER.

NO DEMOCRACY WITHOUT DEMOCRATS

Silc är en liberal stiftelse som arbetar med demokratibistånd. Vi stöttar organisationer och partier som kämpar för demokrati och mänskliga rättigheter. Våra prioriterade områden är Östeuropa, Latinamerika och Nordafrika.

© Swedish International Liberal Centre 2016
Emiren, Putin och VM-festen publicerad av Silc
och Sida. Bidragsgivarna delar inte nödvändigtvis
de åsikter som framförs.

Författare: Isabel Sommerfeld

Grafisk design: Martin Lyxell

"WE OFTEN HEAR, NOT ONLY FROM FIFA BUT FROM OTHER SPORTS FEDERATIONS LIKE THE INTERNATIONAL OLYMPIC COMMITTEE THAT JUST THE VERY FACT OF HOSTING THE MEGA SPORTING EVENT IS GOING TO BRING ABOUT POSITIVE CHANGE, AND BASICALLY THERE IS NO EVIDENCE OF THAT ANYWHERE."

– Jane Buchanan, Human Rights Watch

"MINDRE DEMOKRATI ÄR IBLAND BÄTTRE FÖR ORGANISERANDET AV ETT VÄRLDSMÄSTERSKAP. NÄR MAN HAR EN STARK STATSCHEF SOM KAN BESTÄMMA, VILKET KANSKE PUTIN KAN GÖRA 2018... DET ÄR ENKLARE FÖR OSS ARRANGÖRER JÄMFÖRT MED ETT LAND SOM TYSKLAND DÄR MAN MÅSTE FÖRHANDLA PÅ OLIKA NIVÅER."

– FIFA:s före detta generalsekreterare Jérôme Valcke:

"EN VÄLDIGT RESPEKTABEL PERSON"

– Vladimir Putin om Sepp Blatter

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	6
1. INLEDNING	11
2. METOD	13
3. RYSSLAND	15
3.1. Trots skandalerna vid vinter-OS i Sotji, fotbollsfest i Ryssland 2018	18
3.2. FIFA-sanktionerat slavarbete	19
3.3. Den lokala organisationskommittén (LOK)	24
4. QATAR	26
4.1. Högsta kommittén för leverans och arv	27
4.2. Slaveri och dödsfall inför VM 2022	28
4.3. Ingen frihet för journalister att granska VM-förberedelserna	37
5. FIFA	39
5.1. Korruptionshärvan	40
5.2. FIFA:s styrdokument och hållbarhetsstrategi	43
5.3. FIFA om HBTOQ-personer under VM: "Bör avstå från sexuell aktivitet"	47

6. SVENSKA FOTBOLLFÖRBUNDET	48
6.1. VM-kränkningar: "Den delen av ansvaret är inte idrottens"	49
6.2. "Tack vare fotbollen får det här ökad uppmärksamhet"	50
6.3. "Naturligtvis påtalar vi för FIFA vad vi tycker"	51
6.4. HBTQ-frågan: "Vi räknar med att FIFA ger alla spelare garantier"	52
6.5. Ingen beredskap om yttrandefriheten inskränks	53
7. SVENSKA SPEL – IDROTTENS STÖRSTA SPONSOR	55
7.1. Vill inte förknippas med brott mot mänskliga rättigheter	55
7.2. "Det är solklart att fotbollen har ett ansvar"	57
7.3. Kan tänka sig att ställa krav på FIFA och SvFF	58
7.4. "Kritiken har varit en väckarklocka för oss"	59
8. STATENS ANSVAR	62
9. SLUTANALYS	65
10. REKOMMENDATIONER	71
REFERENSER	74
APPENDIX	82

SAMMANFATTNING

I maj 2015 greps sju högt uppsatta fotbollsledare med FIFA-kopplingar i Zürich.

USA:s justitieminister Loretta Lynch meddelade därefter att 14 personer stod åtalade vad som utgjorde en av vår tids största korruptionsskandaler. Schweiziska åklagare bekräftade att en utredning inletts kring anbudsförfarandet och valen av värdländer för VM 2018 och 2022, där man misstänkte utbetalningar av mutor omfattande över 100 miljoner dollar.

De nationer som FIFA i december 2010 hade valt till värdländer för VM i fotboll 2018 och 2022 var diktaturerna Ryssland och Qatar.

Stora evenemang och skådespel har i alla tider använts för att befästa världslig makt. Det löper en röd tråd från de romerska kejsarnas slakt på Colosseum, till Hitlers OS i Berlin 1936, Kim Jong IIs synkroniserade masshyllningar, de olympiska spelen i Beijing 2008 och vinter-OS i Sotji 2014. För repressiva regimer har sådana uppvisningar också alltid skett på bekostnad av många människors rättigheter och friheter. Samma problematik gäller inför fotbolls-VM i Ryssland och Qatar, vilket denna rapport visar. Jane Buchanan¹ på Human Rights

¹ Biträdande direktör på Divisionen för Europa och Centralasien samt Barns rättigheter hos Human Rights Watch. Hon har tidigare lett Human Rights Watchs research- och opinionsbildningsarbete vad gäller kränkningarna kopplade till vinter-OS i Sotji, Ryssland 2014.

Watch bekräftar i en intervju med Silc att det inte finns några som helst bevis på att världsmästerskap skulle bidra till bättre förhållanden i auktoritära länder. Världsmästerskapen fungerar istället legitimerande och politiskt cementerande.

FIFA står antagligen för en av vår tids största korruptionsskandaler. Den blir desto mer allvarlig då förberedelserna inför fotbolls-VM i både Ryssland och Qatar präglas av vad som i praktiken handlar om modernt slaveri och som har lett till vittomfattande kränkningar av migrantarbetares rättigheter, åtminstone 1 400 dödsfall, samt kväst yttrandefriheten.

Utländska journalister som försökt bevaka VM-förberedelserna i Qatar, har fängslats och fått sin utrustning beslagtagen. Som om inte detta vore illa nog, kan vi visa att direktören för ryska säkerhetstjänsten FSB är en av de män som ansvarar för genomförandet av fotbolls-VM 2018 i Ryssland. Han är också uppsatt på EU:s sanktionslista.

Det internationella fotbollsorganisationen FIFA har hittills inte ställt några krav på något värdland när det gäller hållbarhetsarbete, mänskliga rättigheter eller arbetsrätt. Vid den extrainsatta kongressen i februari 2016 antog dock FIFA nya riktlinjer för framtida anbudsförfaranden inför VM. De kom också att lyfta bestämmelserna i FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter och meddelade att dessa skall göras obligatoriska inom leverantörskedjan och för avtalsparter.

Svenska fotbollförbundet, SvFF, har i detta sammanhang agerat passivt. Trots det redan 2013 uppenbarades att Gulfstaterna, inklusive Qatar, hade kommit överens om att diskutera ett förslag om hur man skulle kunna stoppa utländska homosexuella från att besöka länderna, så har Svenska fotbollförbundet ingen plan för hur de ska agera om HBTQ-personer (fotbollsspelare eller VM-åskådare) stoppas från att delta eller råkar illa ut under VM.

Huvudsponsorn Svenska Spel stödjer SvFF med mångmiljonbelopp årligen. Det nuvarande avtalet som skrevs 2014 är värt 928 miljoner kronor. Vidare fick SvFF år 2015 statligt stöd på 41 440 000 kr. Svenska Spel har i rapporten tillfrågats om hur de ser på situationen kring världsmästerskapen och på sin roll som sponsor, och de säger att de ser kopplingen till kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med VM som problematisk och vill inte förknippas med brott mot mänskliga rättigheter eller diktaturer.

Svenska spel har åtagit sig att följa *FN:s Global Compact* och *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*. Dessa riktlinjer innebär att företagen har ett ansvar att minimera negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna inom hela värdekedjan. Svenska Spel uppvisar idag en större medvetenhet i dessa frågor än tidigare. Det har tidigare saknats rutiner för att analysera risker för negativ påverkan på mänskliga rättigheter ("människorätts-due diligence") i samband med sponsringsverksamheten, men detta är under bearbetning idag och man försöker även påverka idrottsrörelsen att ta ett större

ansvar för mänskliga rättigheter. I intervjun med Silc uppger Svenska Spel att de kommer att verka för mänskliga rättigheter även vid idrottssponsringen framöver.

Svenska staten har, trots sitt mångmiljonsstöd till SvFF både genom Svenska spel och statens medel för idrottsverksamhet, hittills inte officiellt kritiserat Qatar eller Ryssland för hur de förbereder sig inför VM 2018 och 2022. Idrottsminister Gabriel Wikström har i en interpellationsdebatt i riksdagen öppnat för att driva frågan tillsammans med den svenska idrottsrörelsen, men betonar samtidigt idrottsrörelsens självständighet. Här finns idag skäl att inskräpa och betona statens makt och möjligheter, och därmed också dess ansvar, för att agera i en fråga där det finns en bred samsyn i Sveriges politiska spektrum. Det handlar om globala frågor som i praktiken alltmer också blivit lokala och där Sverige har en beprövad tradition, en legitimitet och ett ansvar.

Att FIFA beslutat att stärka kriterierna vid anbudsförfarandet inför framtida VM samt införa krav på att deras avtalspartners ska följa *FN:s vägledande principer* är ett positivt framsteg, men hittills syns ingen vilja till konkret och genomgripande förändring av praxis. För att stora idrotts-evenemang ska kunna ha den positiva effekt som man talar om inom fotbolls-rörelsen och inte enbart bli ett PR-jippo för diktaturregimer räcker det inte att ställa allmänna krav. Det krävs istället ett strategiskt arbete genom hela värdekedjan och

inom hela fotbollsrörelsen. Vad som också krävs är en *människorätts-due diligence*², en granskning av uppförande och rutiner, där man inte bara samarbetar med de lokala organisationskommittéerna för VM utan också civilsamhället, och där FIFA visar sig vara berett att frånta världsmästerskapet från länder som inte sköter sig – och detta oavsett hur långt värdlandet har kommit i förberedelseprocessen.

Silc rekommenderar att fotbollsrörelsen antar en tydlig människorättspolicy som knyter an till *FN:s vägledande principer* och även *ILO:s kärnkonventioner om rättigheter i arbetslivet*. De svenska sponsorerna bör använda sin relation till SvFF för att också föra en dialog med FIFA, följa upp och trycka på så att deras förändringsmål nu blir verklighet. De bör även ställa krav på att SvFF formulerar en människorättspolicy som genomsyrar hela verksamheten. Vi anser även att SvFF öppet ska redovisa vilka steg de tar, samt innehållet de motioner de skriver till FIFA:s och UEFA:s kongresser, som rör mänskliga rättigheter. Då svenska staten årligen skänker miljontals kronor till fotbollsrörelsen, inte enbart genom Svenska Spel, ligger det också i statens ansvar, att i enlighet med FN:s riktlinjer ställa krav på att den svenska fotbollsrörelsen formulerar tydliga riktlinjer vad gäller mänskliga rättigheter och tar sitt ansvar för att minimera negativ samhällspåverkan, såväl i utlandet som i Sverige.

² För mer information om FN:s riktlinjer och om due diligence, se faktarutor i appendix.

1. INLEDNING

När FIFA:s verkställande kommitté tilldelade världskapet för fotbolls-VM 2018 respektive 2022 till Ryssland och Qatar var människorättssituationen i båda länderna bedrövlig. Både Ryssland och Qatar är länder kända för regelbundna kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter som yttrandefrihet, bland annat i form av hot och förföljelse av journalister och oppositionella. Ländernas rätts-säkerhet är direkt undermålig och de som öppet kritiserar regimen riskerar sina liv.

Medan valet av Ryssland och Qatar till värdländer har kritiserats starkt av journalister, HBTQ- och människorättsorganisationer så har FIFA ihärdigt försvarat dessa länders rätt att arrangera VM (även efter att korruptionsskandalerna uppdragats) och gjort inlägg i debatten som *”vi måste till platser där det kan förbättra och ha en social och kulturell inverkan.”*³ Denna debatt har vi sett förut. Inför ishockey-VM i diktaturen Belarus svarade Internationella Ishockeyförbundet på kritiken genom att hävda att *”sport och politik inte hör ihop”* och att idrotten snarare åstadkommer saker där politiken misslyckas. Dessförinnan, inför Rysslands vinter-OS i Sotji, uttryckte den svenska ledamoten i olympiska

³ "Fifa boss Sepp Blatter sparks Qatar gay controversy", BBC 20101214. Se även "World Cup 2022: 'Political craziness' favours Qatar's winning bid", The Guardian 20101202.

kommittén (IOK) Gunilla Lindberg att idrotten är *”den största mänskliga rättighetsorganisationen i hela världen.”* Detta trots att OS och VM i auktoritära stater genom tiderna har åtföljts av direkta människorättskränkningar inför och i samband med spelen. OS i Beijing 2008, Sotji 2014 och ishockey-VM i Belarus 2014 är tydliga exempel på detta. Några bevis på att det motsatta sambandet skulle gälla finns inte.⁴

I denna rapport har Silc granskat fotbolls- rörelsens, svenska statens och Svenska Spels⁵ syn på kränkningar av de mänskliga rättigheterna i samband med stora internationella idrottsevenemang, med fokus på kommande fotbolls-VM i Ryssland och Qatar.

⁴ Mänskliga rättigheter på hal is, Swedwatch, 2014 och De olympiska kränkningarna, Swedwatch 2014. Se även "Snön i Sotji är befläckt med arbetarnas blod", uniontounion.org, hämtad 20160301.

⁵ Svenska Spel är Svenska fotbollförbundets huvudsponsor och den största idrottssponsorn i Sverige.

2. METOD

För beskrivningen av människorättssituationen i Ryssland och Qatar har vi använt oss av rapporter från människorättsorganisationer och etablerade källor så som Freedom House, Human Rights Watch, Amnesty International och Swedwatch, samt internationella medier. Vi har intervjuat aktivister inom den ryska demokratirörelsen och oberoende ryska journalister, men tyvärr ej lyckats nå aktivister i Qatar. Även Jane Buchanan har intervjuats om situationen i Ryssland och Qatar samt fotbollsrörelsens ansvar inför kommande världsmästerskap. Buchanan är biträdande direktör på divisionen för Europa och Centralasien, Human Rights Watch, och har tidigare lett deras research- och opinionsbildningsarbete inför vinter-OS i Sotji 2014.

För beskrivningen av fotbollsrörelsens syn på mänskliga rättigheter analyseras FIFA:s stadgar och centrala styrdokument, samt SvFF:s stadgar och principer. Vi har vid två tillfällen skickat frågor till FIFA via e-mail och slutligen fått svaret att de inte har möjligheten att besvara våra frågor.⁶

SvFF:s ordförande Karl-Erik Nilsson samt förbundets huvudsponsor Svenska Spel har intervjuats. FIFA:s globala sponsorer ingår inte i granskningen. Som uppföljning på intervjun med SvFF har vi även samtalat med den tyska advokaten och före detta

⁶ Se Appendix, där frågorna presenteras. Första förfrågan skickades i början av oktober 2015 och andra förfrågan skickades den 13 november 2015.

idrottskvinnan Sylvia Schenk, aktiv i *The Sport and Rights Alliance*. Intervjuerna gjordes i oktober och november 2015.⁷

Vad gäller statens ansvar och dess syn på idrottsrörelsen och mänskliga rättigheter, utgår vi från en interpellation ställd i oktober 2015 av riksdagsledamot Fredrik Malm (L) till idrottsminister Gabriel Wikström och den efterföljande interpellationsdebatten. Detta i kombination med en analys av *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter* och Sveriges internationella åtaganden.

⁷ För Svenska Spel; Martin Hedensjö och Zenita Strandängar, kommunikationsdirektör respektive CSR-ansvarig.

3. RYSSLAND

I Ryssland har situationen för de mänskliga rättigheterna förvärrats allvarligt med åren. Framför allt inskränks yttrandefriheten och föreningsfriheten. Den ryska regeringen har stärkt kontrollen över ideella organisationer, genom både lagstiftning och kontroversiella metoder, som godtyckliga skattekrav, regelbundna inspektioner och bland annat en anti extremism-lag som används i syfte att trakassera aktörer i civilsamhället. De organisationer som drabbas av regimens hot och trakasserier är framför allt de som arbetar med frågor som staten anser vara kontroversiella, som är regimkritiker eller får finansiering från utlandet. Sedan den nya agentlagen började gälla år 2013 har allt fler organisationer och aktivister tvingats arbeta i det fördolda. Lagen innebär att organisationer som sysslar med politisk verksamhet och får finansiering från utlandet måste registrera sig som utländska agenter. Många organisationer har vägrat registrera sig, då lagen kränker deras grundläggande rättigheter, däribland föreningsfriheten. Konsekvenserna av lagen har varit förödande för människorättsaktivister och civilsamhället i stort. Redan 2013, efter att lagen trätt i kraft, utsattes hundratals oberoende ideella organisationer för omfattande räder och rättegångar som pågick i hela Ryssland.⁸

⁸ Se även: An Uncivil Approach to Civil Society – Continuing State Curbs on Independent NGOs and Activists in Russia, Human Rights Watch, 2009, hämtad 20151116 och "Как судят НКО", Radio Svoboda, 20130917.

Oppositionella ledare och människorättsaktivister straffas ofta genom fabricerade brottmål och andra former av administrativt förtryck. Oppositionsledaren Aleksej Navalnyj, som utmanat Putins regimtrogna män i Moskvas borgmästarval 2013, tillbringade exempelvis större delen av 2014 i husarrest efter att ha stått inför en rad utredningar och villkorliga domar. Domstolen i Moskva dömde Navalnyj för "finansiellt bedrägeri" till 3,5 års villkorlig dom. Hans bror dömdes också till 3,5 års fängelse.⁹

Vad gäller yttrandefriheten så är det mer en norm än undantag att ryska journalister hotas med administrativa påföljder och riskerar fysisk fara på grund av sitt arbete. Journalisten och människorättsaktivisten Timur Kuashev hittades exempelvis död 2014 i närheten av Nalchik, huvudstad i den autonoma republiken Kabardino-Balkar i ryska Kaukasien. Han misstänktes ha blivit förgiftad. Före sin död rapporterade han om att han fått motta hot från polisen för sina blogginlägg och artiklar där han kritiserat både den ryska politiken i Ukraina och övergrepp som utförts av säkerhetsstyrkor.¹⁰

Den internationella kritiken mot Rysslands agerande i Ukraina och de växande inskränkningarna av civila och politiska rättigheter i Ryssland tystas med hjälp av en starkare mediekontroll och en dramatiskt hög nivå av propaganda i statskontrollerad TV.¹¹

⁹ Freedom in the World, Russia, Freedom House 2015.

¹⁰ Ibid.

¹¹ The State of The World's Human Rights, Amnesty International, 2014/15, hämtad 20151015. Se även Freedom in the World, Russia, Freedom House, 2015.

En viktig del av regimenets förtryck är säkerhetstjänsten FSB:s förföljelse av kritiker. Sergej Kovaljov, rysk människorättsaktivist som år 2009 fick Europaparlamentets Sacharovpris för bland annat sitt arbete med människorättsorganisationen Memorial, har beskrivit FSB som mäktigare nu än under sovjettiden, eftersom president Putin med sin bakgrund som KGB-chef, har samlat före detta KGB-kollegor omkring sig på högt uppsatta poster.¹²

Sedan lagen med förbud mot propaganda för icke-traditionella sexuella relationer infördes 2013 är det officiellt förbjudet att vara öppet homosexuell i Ryssland och förtrycket av hbtq-personer har ökat i form av våld och mord.¹³

2014 annekterade Ryssland Krim, i strid med internationell rätt. Ryska regimen gjorde sig dessutom skyldig till brott mot mänskliga rättigheter och humanitär rätt. Mot bakgrund av detta beslutade EU:s ministerråd den 17 mars 2014 att införa riktade sanktioner gentemot Ryssland. EU:s sanktionslista omfattar 150 individer och 37 enheter (ryska fysiska och juridiska personer).¹⁴ Silc visar i denna rapport att en av de sanktionslistade personerna, samt ordförande för ett av de sanktionslistade företagen ansvarar för att arrangera fotbolls-VM 2018.¹⁵

¹² "Kovaljov: hemlig polis styr Ryssland", Helsingborgs Dagblad, 20070918.

¹³ Freedom in the World, Russia, Freedom House, 2014.

"Video visar hur homosexuella jagas i Ryssland", Dagens Nyheter, 20140205.

¹⁴ "Sanktioner med anledning av hot mot Ukrainas territoriella integritet, suveränitet och oberoende", regeringen.se.

¹⁵ Mer information under stycket "Den lokala organisationskommittén (LOK)".

3.1 TROTS SKANDALERNA VID VINTER-OS I SOTJI, FOTBOLLSFEST I RYSSLAND 2018

I februari 2014 anordnades vinter-OS i Sotji. För många lokalbor, miljöaktivister och migrantarbetare blev det en mardröm. Medan den svenska ledamoten i Internationella olympiska kommittén (IOK) Gunilla Lindberg påstod att idrotten var ”den största mänskliga rättighetsorganisationen i hela världen”, avhystes Sotji-bor från sina hem och vildmark som skyddats i rysk lag sedan tsartiden skövlades. Migrantarbetare vid arenabyggen och infrastruktur utsattes för grova människorättskränkningar. Arbetsvillkoren för dessa stred också mot rysk lag och arbetsrätt.

Många migrantarbetare utsattes för tvångsarbete, deras pass beslagtogs av arbetsgivare, de tvingades arbeta pass i mer än tolv timmar och kunde få stå utan lön i flera månader.¹⁶ SVT:s Uppdrag Granskning rapporterade inför OS-invigningen om hur arbetare som försökt kräva ut sina löner utsatts för misshandel och tortyr av både arbetsgivare och polis.¹⁷ Vid invigningen av vinter-OS hade åtminstone 60 arbetare mist livet på grund av dessa slavliknande förhållanden. Det är det största antalet dödsfall vid OS-byggen under modern tid.¹⁸ I skuggan av vinter-OS blev också geologen och miljöaktivisten Jevgenij

¹⁶ De olympiska kränkningarna, Swedwatch, 2014. Se även ”Vinter-OS 2014: Migrantarbetare utnyttjade”, uniontounion.org, hämtad 20160301 och Race to the Bottom: Exploitation of Migrant Workers Ahead of Russia’s 2014 Winter Olympic Games in Sochi, Human Rights Watch, 2013.

¹⁷ ”Historiens dyraste vinter-OS: tiotusentals löner saknas”, SVT, Uppdrag Granskning, 20140128.

¹⁸ ”Snön i Sotji är befläckad med arbetarnas blod”, uniontounion.org, hämtad 20160301.

Vitisjko de olympiska spelens förste samvetsfånge. Efter att ha protesterat mot miljöförstöring vid förberedelserna inför OS, fängslades han på fabricerade anklagelser.¹⁹ Vitisjko blev villkorligt frigiven den 22 december 2015, efter ett löfte från Putin att korta hans straff.²⁰

Trots de grova människorättskränkningar som var direkt kopplade till vinter-OS i Sotji 2014 får Ryssland arrangera fotbolls-VM 2018 och Vladimir Putin får återigen sola sig i strålkastarljuset, medan människorättssituationen i landet har försämrats²¹ ytterligare och VM-arbetare ånyo berövas sina rättigheter.

3.2 FIFA-SANKTIONERAT SLAVARBETE

När vi samtalar med Jane Buchanan på Human Rights Watch, som tidigare har granskat människorätts-situationen inför OS i Sotji, påpekar hon att *Fisjt stadium*, en av de arenor som byggdes inför vinter-OS 2014, även kommer att användas under fotbolls-VM 2018:

”Vi dokumenterade många kränkningar på den byggsplatsen, med många allvarliga fall.[...] Efter våra

¹⁹ "Sochi environmentalist jailed for three years for spray-painting a fence", The Guardian, 20140212. "SOK måste visa samma civilkurage som Jevgenij Vitisjko visade när han protesterade mot skövlingen inför OS i Sotji", Sydsvenskan, hämtad 151120.

²⁰ "Эколог Витишко выйдет на свободу через 10 дней", Novaya Gazeta, hämtad 151120. Se även "Jevgenij Vitisjko lämnade fängelset på tisdagen", fokus-ryssland.se, hämtad 160302.

²¹ Enligt Freedomhouses årliga rapport om frihet i världen 2015 har Ryssland rankats ännu lägre än tidigare, vad gäller frihet, civila och politiska rättigheter.

*påtryckningar och samtal med ryska regeringen och IOK, genomförde Ryssland äntligen en granskning bara några månader innan OS-invigningen, där de såg över arbetarnas rättigheter vid OS-byggnadsplatserna. De upptäckte icke utbetalda löner på miljontals dollar. Det var bra att regeringen tog tag i det, men självklart var det för sent.*²²

Buchanan menar dock att Ryssland har en lång historia av att kränka migrantarbetares rättigheter även före OS i Sotji. Hon påpekar att den ryska regeringen borde ha oroat sig för och ha sett över detta och garanterat ett rimligt skydd för arbetare. *"FIFA borde också varit oroade för detta,"* avslutar hon.

Vi kan i denna rapport visa att varken FIFA eller ryska regeringen har tagit detta på allvar eller lärt sig av historien. Istället har regeringen i Ryssland inför fotbolls-VM 2018 stiftat en ny, särskild VM-lag²³ som FIFA till fullo stödjer. På FIFA:s hemsida går det att läsa:

"FIFA och den lokala organisationskommittén (LOK) är mycket nöjda över stiftandet av 2018 års FIFA VM-lag och tacksamma gentemot de ryska myndigheterna för deras samarbete vid slutförandet av detta viktiga projekt fullt ut fem år innan VM-invigningen. Det snabba antagandet av denna lag visar på det starka samarbetet mellan den ryska regeringen, FIFA och LOK [...] 2018 års FIFA VM-lag kommer vara hörnstenen i det operativa upplägget och förberedelsen för fotbollens

²² Intervjun hölls via Skype den 9 oktober 2015.

²³ FZ-108, государственная дума, gov.ru, hämtad 20160303.

*flaggskeppsevenemang och täcker alla områden som är viktiga för turneringarnas framgång.*²⁴

Vad som är så anmärkningsvärt med den nya VM-lagen som antogs 2013 och som kommer att gälla fram till slutet av 2018, är att det har införts ett undantag från många av de rättigheter som arbetare normalt har enligt rysk lag och arbetsrätt. Regimen har alltså i praktiken deklarerat att dessa rättigheter inte gäller för VM-arbetare. Det handlar bland annat om grundläggande skydd vad gäller arbetstimmar per pass, övertid, helg- och nattarbete.²⁵ Enligt lagen behöver inte heller arbetsgivare meddela myndigheterna om anställda migrantarbetare, vilket leder till att exempelvis migrantarbetare som inte fått sina löner utbetalda eller skadar sig på arbetsplatsen på grund av dåliga förhållanden, inte kan föra en talan mot arbetsgivaren.²⁶ De existerar ju inte som anställda, officiellt. Lagen innebär också att alla löneutbetalningar till migrantarbetare är undantagna från de annars obligatoriska sociala avgifterna samt försäkringsavdrag.²⁷ Vi kan alltså konstatera att FIFAs paroll "*My Game is Fair play*"²⁸ inte gäller arbetarna inför VM 2018.

Redan innan VM-lagen stiftades rapporterade Internationella fackliga samorganisationen (IFS) och media om flera dödsfall och kränkningar av

²⁴ "Russia adopts law for 2018 FIFA World Cup and FIFA Confederations Cup 2017", fifa.com, hämtad 20151120.

²⁵ "New "FIFA" Laws Strip World Cup Workers' Rights in Russia", ituc-csi.org, hämtad 20151116. Se även: artikel 11, kapitel 4, FZ-108.

²⁶ Se artikel 9 och 10, kapitel 4, FZ-108.

²⁷ Se artikel 56, kapitel 14, FZ-108.

²⁸ "My Game is Fair Play", fifa.com, hämtad 20151116.

VM-arbetares rättigheter vid byggarbetsplatser i bl.a. Sankt Petersburg, Kazan och Rostov. Vid arenabygget i Sankt Petersburg ska tre arbetare ha mist livet och betydligt fler skadats. Hälften av 50 entreprenörer i Kazan, visade sig redan 2012 ha underlåtit att förse arbetarna med lämplig hälso- och säkerhetsutrustning samt utbildning och åtminstone två dödsfall registrerades av arbetsinspektionen.²⁹ Brittiska *The Sun* har besökt Rostov och rapporterat om hur dödssiffrorna tystas ned inför VM 2018. De möttes av hundratals arbetare i arbetsläger med slavliknande förhållanden. Eftersom ryska lagar om arbetsvillkor inte gäller FIFA-byggen, kan cheferna förnedra arbetarna, strunta i säkerhets-reglementen och tvinga människor att arbeta i arbetspass utan övre timgräns. Det berättas om tolvtimmarspass utan paus och arbete utan en enda ledig dag på 30 dagar. Tog de en toa- eller rökpaus kunde de tvingas betala böter till sina chefer.³⁰

FIFA hade kunnat påverka den ryska VM-lagen till att bli något positivt. Istället har de valt att officiellt stödja dessa direkta kränkningar, vilket innebär att det är fortsatt fritt fram för arbetsgivare att bedriva slavarbete inför VM 2018.

När vi intervjuar Stanislav Andreychuk³¹ från organisationen *Transparency International Ryssland*, kommenterar han FIFA:s val att stödja VM-lagen:

²⁹ "New "FIFA" Laws Strip World Cup Workers' Rights in Russia", ituc-csi.org, hämtad 20151116.

³⁰ "Sickle joke", *The Sun*, hämtad 20160302.

³¹ Intervjun med Andreychuk gjordes den 19 oktober 2015.

”Det visar vad FIFA verkligen har varit med Blatter. Putin och Blatter har de facto funnit varandra.”

Precis som vid bygget av OS i Sotji, tvingas många arbetare också arbeta utan lön vid bygget av fotbollens flaggskeppsevenemang i Ryssland. Brittiska *The Guardian* har 2015 utfört intervjuer med arbetare vid Zenit arena i Sankt Petersburg, som vittnat om hur de inte fått sina löner utbetalda på månader.³² Zenit arena har blivit ett av världens dyraste sportbyggen, men pengarna har uppenbarligen inte nått byggnadsarbetarna. Arbetarna vittnade också om generellt usla arbetsförhållanden. Enligt *The Guardian* och ryska oberoende medier har åtminstone fem arbetare dött i olyckor vid bygget av arenan sedan 2011. Byggnadsarbetarna arbetar i upp till 15 timmar om dagen och är enbart lediga på söndagar. De bor i baracker eller sovsalar på arbetsplatsen, där upp till 40 män delar på en toalett och dusch.³³

FIFA:s nonchalans vad gäller Ryssland och den nya VM-lagen blir väldigt påtaglig när man lyssnar på den före detta generalsekreteraren Jérôme Valcke:

”Mindre demokrati är ibland bättre för organiserandet av ett världsmästerskap. När man har en stark statschef som kan bestämma, vilket kanske Putin kan göra 2018... Det är enklare för oss arrangörer jämfört med ett land som Tyskland där man måste förhandla på olika nivåer.”³⁴

³² "Construction workers at Russian World Cup stadium complain of not being paid", *The Guardian*, 20150831.

³³ *Ibid.*

³⁴ "Soccer: Less democracy makes for an easier World Cup – Valcke", Reuters, 20130424.

3.3 DEN LOKALA ORGANISATIONSKOMMITTÉN (LOK)

Den lokala organisationskommittén för fotbolls-VM 2018 grundades av ryska regeringen och ryska fotbollförbundet i januari 2011. LOK är det organ som ansvarar för att förbereda och genomföra världsmästerskapet i Ryssland. Det styrande organet i LOK är förvaltningsstyrelsen (FS). Ordförande för FS är ingen mindre än president Vladimir Putin. Vice statsminister Igor Shuvalov är förste vice ordförande. FS och LOK består till största del av Vladimir Putins närmsta män³⁵, bland andra, direktören för Rysslands säkerhetstjänst FSB; Aleksandr Vasilevich Bortnikov. Han är uppsatt på EU:s sanktionslista gentemot Ryssland, då han varit inblandad i att utforma den ryska regeringens politik ”som hotar Ukrainas territoriella integritet, suveränitet och oberoende.”³⁶ Förutom detta ansvarar han och FSB för regelmässig förföljelse av människorättsaktivister, oppositionella och regimkritiker.

En annan medlem är VA. Dmitriev, ordförande för den statligt ägda *Banken för utveckling och ekonomiska utrikesfrågor – Vnesheconombank (VEB)*. Detta bolag finns uppsatt på både EU:s och USA:s sanktionslistor.³⁷

³⁵ Abramov – Vladimir Putins assistent, Dvorkovich – Vladimir Putins assistent, Alkhanov – Biträdande justitieminister, Basargin – Minister för regional utveckling, m.fl.

³⁶ Europeiska Unionens officiella tidning, RÅDETS BESLUT 2014/499/GUSP av den 25 juli 2014 om ändring av beslut 2014/145/Gusp om restriktiva åtgärder mot åtgärder som undergräver eller hotar Ukrainas territoriella integritet, suveränitet och oberoende, regeringen.se, 20151116.

³⁷ RÅDETS BESLUT 2014/512/GUSP av den 31 juli 2014 om restriktiva åtgärder med hänsyn till Rysslands åtgärder som destabiliserar situationen i Ukraina, regeringen.se. Se även "Ukraine crisis: Russia and sanctions", BBC, 20141219.

Med andra ord, det välkända påståendet ”sport och politik hör inte ihop” gäller definitivt inte i Ryssland, där organisationskommittén är politiskt tillsatt och till stor del består av regimens ministrar. VM-arrangemanget ger Vladimir Putin och hans närmsta män politiska pluspoäng och han får visa upp en ny bild av Ryssland under omvärldens strålkastarljus. Självfallet är det också ett utmärkt sätt att flytta fokus från det politiska förtrycket i landet och Rysslands agerande i Ukraina.

4. QATAR

Qatar är ett litet och rikt land med gas och olja. Den hårdföra diktaturen styrs av emiren, som utövar både den verkställande, lagstiftande och dömande makten. Befolkningen beräknas till 1,9 miljoner människor, varav enbart drygt 10 % är qatarier. Befolkningen växer snabbt på grund av en stor rekrytering av lågbetalda migrantarbetare. Tjugo nya personer tillkommer varje timme.³⁸ Qatar är en av Gulfstaterna och medlem i Gulfrådet (the Gulf Cooperation Council).

I december 2010 valdes Qatar till värdland för fotbolls-VM 2022. Qatar spenderar uppskattningsvis 100 miljarder dollar på infrastruktur, inklusive en ny flygplats, nya vägar, hotell och arenor inför VM.

Människorättssituationen i Qatar är usel och starkt kritiserad av internationella människorättsorganisationer och internationella medier. Det brukar särskilt rapporteras om utnyttjandet av migrantarbetare, bristen på yttrandefrihet och kvinnors rättigheter. Migrantarbetare utsätts för allvarliga kränkningar, som tvångsarbete och godtyckliga inskränkningar av rätten att lämna landet, vilket försätter dem i en situation där de utnyttjas och utsätts för övergrepp av sina arbetsgivare.³⁹

Yttrandefriheten är allvarligt hotad, delvis genom

³⁸ Qatar Statistics Authority Population Structure Archive, qsa.gov, hämtad 20151101.

³⁹ World Report 2014: Qatar, Human Rights Watch, 2014, hämtad 20151015.

lagar så som den nya IT-kriminalitetslagen och strafflagen som är oförenlig med internationella normer om yttrandefrihet. Åtminstone 10 utländska journalister har arresterats efter att de besökt Qatar för att rapportera om människorättssituationen i landet och det är inte heller ovanligt att medborgare fängslas i upp till 15 år för att ha kritiserat emiren.⁴⁰

Lagen om familj och personlig status diskriminerar kvinnor. Artikel 36 stadgar exempelvis att två män måste bevittna äktenskapets ingående och kontraktet ingås med hjälp av manliga ”äktenskapsväktare” (oftast pappan i familjen eller en bror). Enligt artikel 58 i samma lag är det i äktenskapet kvinnans ansvar att ta hand om hushållet och att lyda sin make. Inomäktenskaplig våldtäkt är inte kriminellt eller straffbart.⁴¹ Även homosexualitet är förbjudet enligt lag och belagt med fängelsestraff eller piskrapp.⁴²

4.1 HÖGSTA KOMMITTÉN FÖR LEVERANS OCH ARV

Den lokala organisationskommittén för världsmästerskapet i Qatar, som officiellt bytt namn till Högsta kommittén för leverans och arv (hädanefter Högsta kommittén)⁴³ ansvarar för förberedelserna och genomförandet av VM 2022. Högsta kommittén

⁴⁰ "Focus on Qatar: Why Human Rights Research Matters", ihrb.org, hämtad 20160302.

⁴¹ World Report 2014: Qatar, Human Rights Watch, 2014, hämtad 20151015.

⁴² Article 296, Qatari Penal Code (Law 11/2004).

⁴³ Genom 'The Emiri Decree number 3 of 2014' och 'the Emiri Decree number 4 of 2014' genomfördes namnbytet på den lokala organisationskommittén samt Emiren utnämndes till att leda kommittén

leds av statschefen Sheikh Tamim bin Hamad Al Thani, emiren av Qatar.⁴⁴ Två av hans bröder är också medlemmar i kommittén, varav den ena är vice ordförande. Kommittén består även av premiärministern, inrikesministern, finansministern, ungdoms-och idrottsministern, tre ministrar till samt ordförande för Qatars fotbollsförbund.⁴⁵

Det är ingen tvekan om vilken prestige detta evenemang innebär för Qatars politiska ledning och statschef, som får ta åt sig av äran medan människor offerar sina liv vid förberedelserna inför vad de kallar ”*världens bästa idrottsevenemang*”⁴⁶.

4.2 SLAVERI OCH DÖDSFALL INFÖR VM 2022

Internationella fotbollförbundet (FIFA) har kritiserats brett efter att de tilldelat Qatar världsmästerskapet 2022, både för korruption och eventuella mutbrott som sägs ha banat vägen för FIFA:s beslut, samt för Qatars historia av människorättskränkningar. Kritiken har vuxit ytterligare sedan ännu mer bevisning om massiva människorättskränkningar har uppdagats, vad gäller migrantarbetare som bygger infrastrukturen inför fotbolls-VM.

The Case Against Qatar, en rapport av den Internationella fackliga samorganisationen (IFS), publicerad 2013⁴⁷, visade att hundratals migrant-

⁴⁴ "Local Organising Committee for 2022 FIFA World Cup Qatar Activated", qfa.com.qa, hämtad 20151030.

⁴⁵ Medlemmarna i Högsta kommittén, goal.com, hämtad 20160303.

⁴⁶ "Local Organising Committee for 2022 FIFA World Cup Qatar Activated", qfa.com.qa, hämtad 20151030.

⁴⁷ The Case Against Qatar, International Trade Union Confederation, Mars 2014, hämtad 20160217.

arbetare miste livet i Qatar då de arbetade med infrastruktur inför världsmästerskapet. IFS besökte ambassaderna för Nepal och Indien, två länder som många av migrantarbetarna i Qatar kommer ifrån. Enbart dessa ambassader kunde då bekräfta fler än 400 dödsfall under drygt ett år och totalt 1 239 dödsfall sedan tre år tillbaka, fram till slutet av 2013. Nepaleser och indier står för drygt 60 % av de uppskattade 1,4 miljoner migrantarbetarna i Qatar, vilket innebär att den totala dödssiffran bör vara betydligt högre. Advokatbyrån *DLA Piper*, som anlätades av Qatars regering för att se över situationen, kom fram till snarlika siffror vad gäller dödsfall bland indiska och nepalesiska migrantarbetare. De granskade även dödsfallen bland arbetare från Bangladesh, vilket höjde siffran till nästan 1 800 dödsfall under tre år, eller 600 dödsfall per år.⁴⁸

IFS har varnat att om förutsättningarna inte förbättras för arbetstagarna som bygger infrastrukturen inför 2022 års världsmästerskap kan 4 000 byggnadsarbetare komma att dö innan första avsparken i Qatar-VM.⁴⁹ Sepp Blatter, FIFA:s före detta ordförande, har uttalat sig om att FIFA inte kan blunda för dödsfallen bland arbetstagarna, men att FIFA samtidigt inte har något direkt inflytande över situationen och att det är gott om tid kvar för att lösa situationen.⁵⁰

⁴⁸ "Have 1,200 World Cup workers really died in Qatar?", BBC, 20150606. "Death toll among Qatar's 2022 World Cup workers revealed", The Guardian, 20141223.

⁴⁹ The Case Against Qatar, International Trade Union Confederation, Mars 2014, hämtad 20160217.

⁵⁰ "World Cup 2022: football cannot ignore Qatar worker deaths, says Sepp Blatter", The Guardian, 20131004.

Den 25 september 2013 publicerade *The Guardian* en granskning om övergrepp och exploatering av migrantarbetare som arbetade med förberedelserna inför fotbolls-VM 2022. Granskningen inkluderade en film som visade begravningen av Swaqerma; en nepalesisk arbetare som dog av hjärtstillestånd sex veckor efter att han kom till Qatar. Han var bara 16 år gammal.⁵¹ Barnarbete är alltså en av många människorättskränkningar som har en direkt koppling till fotbolls-VM 2022.

Exploateringen av migrantarbetare påbörjas från stunden då de bestämmer sig för att ta sig till Qatar. Rekryteringsföretag tar åtminstone 4,000 dollar i betalning för att ordna anställningskontrakt, så att arbetarna kan ta sig till Qatar. Arbetarna får falska löften och när de kommer fram får de ofta ett helt annat jobb, med betydligt sämre villkor och lön än vad som utlovats i deras hemland.⁵²

Amnesty International beskriver det så kallade *Kafala-systemet* (*sponsorsystemet*) som ”ett recept för exploatering och tvångsarbete”. Genom detta system utövar skrupelfria arbetsgivare i Qatar kontroll över sin utländska arbetskraft. För alla migrantarbetare som arbetar med VM-bygget gäller ”Sponsorlagen”. Sponsorsystemet kontrolleras av inrikesministeriet och gör utländska arbetare beroende av en enskild sponsor som enligt lag även måste vara deras arbetsgivare, antingen en individ eller ett företag

⁵¹ "Revealed: Qatar's World Cup 'slaves'", *The Guardian*, 20130925.

⁵² *The Case Against Qatar*, International Trade Union Confederation, Mars 2014, hämtad 20160217.

som är etablerat i Qatar. En migrantarbetare kan inte byta arbete eller lämna landet utan att få detta godkänt av sin sponsor. När en migrantarbetare väl lämnar landet, kan hen inte återvända till Qatar under en ny sponsor på två år. Sponsorer har därför signifikant inflytande över migrantarbeters liv.⁵³ Om migrantarbeters sponsorer vägrar att ge dem utresetillstånd, är det lätt hänt att de istället blir "illegala". The Guardian har intervjuat många migrantarbetare som inte har fått sina löner utbetalda på månader och i vissa fall i upp till ett år.⁵⁴ De var strandsatta i Qatar utan lön och utan utresetillstånd från sina arbetsgivare.

Tvångsarbete och icke utbetalda löner är ett vanligt resultat av Kafala-systemet. Migrantarbetare hamnar normalt på en arbetsplats med ett arbete som de inte har kommit överens om när de skrev på kontraktet, med en lön som är betydligt lägre än de blivit lovade, samt utan möjlighet att byta jobb eller lämna landet. De måste således utföra det arbete som arbetsgivarna beslutar om och för den lön som arbetsgivaren vill betala ut.⁵⁵ Migrantarbetare i Qatar tillåts inte heller att starta fackliga organisationer.

Enligt en rapport utgiven av Amnesty International behandlas migrantarbetarna som boskap. Boendet för VM-arbetarna beskrivs som slum. Arbetarna trängs i rum där de bor 12–14 personer, många gånger utan

⁵³ The Dark Side of Migration, Amnesty USA, 20131117.

⁵⁴ "Trapped in Qatar: the migrants who helped build the 'tower of football', The Guardian, 20140728.

⁵⁵ "Qatar's ambitious future driven on by North Korean 'forced labour'", business-humanrights.org, hämtad 20151108.

usch. Vid ett av de arbetsläger som The Guardian⁵⁶ har besökt, berättar en arbetare att det bor tusentals arbetare i lägret och att 600 personer delar på två kök. Då det saknas möjligheter till god hygien sprids sjukdomar bland arbetarna. I vissa läger saknas även rent dricksvatten.

Byggnadsarbetarna i Qatar utsätts för livsfara, däribland extrem hetta, för mycket stark sol, farliga kemikalier, felaktig utrustning, fall från bygg- arbetsplatser och andra arbetsrelaterade faror. Många arbetare har berättat om hur deras arbetsgivare valt att bortse från riskerna för deras hälsa och säkerhet, samt krävt att arbetarna ska utföra farliga arbetsuppgifter som de inte haft någon chans att protestera mot. Omar, en arbetare från Bangladesh, berättar om hur han inte fick någon säkerhetsutbildning innan han påbörjade sitt arbete med att installera kablar och rörledningar:

*"Ibland är arbetet väldigt farligt, då vi måste gå in 100 meter, 200 meter i rörledningen [som vi arbetar på]. Ibland får vi ingen luft. Vi gör inte detta framför säkerhetsinspektörer, men så fort de har gått därifrån, säger företaget åt oss 'gå in, gå in!'"*⁵⁷

Andra arbetare har berättat för Human Rights Watch om hur de arbetat under farliga förhållanden, till exempel med konstruktionsarbete uppe på tak eller höga byggnadsställningar utan skyddsutrustning eller i djupa diken eller förslutna rörledningar där de riskerat kvävning.

⁵⁶ "Qatar 2022 World Cup workers 'treated like cattle', Amnesty report finds", The Guardian, 20131117.

⁵⁷ Building a Better World Cup, Human Rights Watch, 20120612.

Qatar publicerar ingen officiell statistik över arbets-skador eller dödsfall och enbart vissa ambassader har delat med sig av denna information till Human Rights Watch, vilket gör det svårt att uppskatta i vilken utsträckning arbetare riskerar sin hälsa eller säkerhet medan de arbetar med konstruktion av VM-byggen. Dock visar en analys från "the Qatar National Health Strategy" (ett statligt sjukvårds-initiativ) att *"skador på arbetsplatsen är den tredje vanligaste anledningen till dödsfall orsakade av olyckor i Qatar."* Byggnadsarbetare i Qatar står inför hög risk att drabbas av värmeslag och uttorkning, med temperaturer som uppgår till 50 grader under sommarmånaderna.⁵⁸

FIFA:s ordförande Sepp Blatter träffade 2013 emiren i Qatar och konstaterade därefter att Qatar är *"på rätt spår"* vad gäller hanteringen av arbetstagarnas rättigheter.⁵⁹

Oavsett vad ledande personer inom fotbollsrorelsen gärna vill påstå, så har inga förbättringar av det moderna slaverisystemet skett i Qatar inför VM 2022. Det är däremot sant att man i Qatar har diskuterat en reform av systemet. Qatars regering offentliggjorde i oktober 2015 de lagändringar som kommer att träda i kraft 2017. Enligt *IFS* är reformerna enbart en bluff. Den nya lagstiftningen avskaffar inte de ökända reglerna om utresetillstånd. Arbetare kommer fortfarande att behöva få arbetsgivares godkännande

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ "Qatar 2022 World Cup workers 'treated like cattle'; Amnesty report finds", The Guardian, 20131117.

för att lämna landet. Det påstås att arbetstagarna kommer kunna vädja om utresetillstånd hos inrikesministeriet, men de flesta arbetstagare lever i stark rädsla för detta ministerium. Migrantarbetare har ju inte rätt att gå med i ett fackförbund eller på något vis organisera sig tillsammans med kolleger från arbetsplatsen. Så här låter ett uttalande från Sharan Burrow, generalsekreterare för IFS, på organisationens hemsida:

”Löften om reformer har använts som en rökridå för att locka dit företag och regeringar, att göra affärer i Qatar medan Gulf-staten rullar ut massiv infrastruktur-utveckling för att arrangera 2022 års fotbolls-VM. [...] Tragedin med 1,7 miljoner migrantarbetare fast i Qatar definierar moderna tiders slaveri och nekandet av fackliga rättigheter för arbetare i Gulf-staterna. Qatar fortsätter att inte enbart neka arbetare sina rättigheter, men att dölja och ignorera dödsfallen bland migrantarbetare som bygger infrastrukturen till 2022 års världsmästerskap.”⁶⁰

I vår intervju med SvFF:s ordförande Karl-Erik Nilsson vill han visa på en annan bild av hur Kafala-systemet ska ha utvecklats tack vare VM 2022. Han hänvisar till en artikel⁶¹ som vi har granskat. Artikeln är baserad på en officiell intervju publicerad på Högsta kommitténs hemsida, med den tyska advokaten och

⁶⁰ "Qatar's labour law "reforms" a sham", ituc-csi.org, hämtad 20160301.

⁶¹ "Qatar 2022: Schenk encouraged as build and reform show signs of gathering pace", Inside World Football, 2015. Artikeln är baserad på intervjun som gjordes med Schenk på Högsta kommitténs officiella hemsida: "Schenk: 'World Cup in Qatar can be an accelerator for change'", sc.qa, hämtad 20150910.

före detta idrottskvinnan Sylvia Schenk⁶². Vi har varit i kontakt med Sylvia Schenk, som efter att ha träffat Högsta kommittén och dess generalsekreterare Hassan Al Thawadi i Qatar, mycket väl menar att det har skett förbättringar vid *Khalifa International stadium*, en av många byggarbetsplatser inför VM 2022. Hon menar att denna byggarbetsplats skulle kunna fungera som ett föredöme för andra byggarbetsplatser i Qatar och även i de omkringliggande grannländerna. När vi tar upp alla de dödsfall, olyckor och kränkningar som präglat VM-förberedelserna i Qatar påstår hon att alla de 1 400 dödsfall som det rapporterats om inte har skett vid byggnadsplatser som är kopplade till VM och står fast vid *Khalifa stadium* som ett positivt exempel. Däremot håller hon med om att FIFA har ett ansvar, som inte tas:

*"FIFA har ett ansvar för den övergripande situationen och det kan inte stanna utanför arenornas byggnadsplatser. [...] Problemet med FIFA just nu är att de är upptagna med sig själva. Det har inte funnits någon ledare på FIFA sedan början av juni, då Blatter meddelade att han ej skulle fortsätta som ordförande efter årsskiftet. Ingen leder FIFA och alla är upptagna med att peka finger mot varandra och bråka, det är ett stort problem. Det är därför jag anser att det är så viktigt att vid 2016 års ordförandeval, har vi förhoppningsvis ett FIFA som kan ta sitt ansvar."*⁶³

Angående den av Högsta kommittén publicerade intervjun med Sylvia Schenk, så är det förstas mycket

⁶² Schenk är även representant för organisationen *Sports and Rights Alliance*.

⁶³ Intervjun med Sylvia Schenk skedde över telefon den 22 oktober 2015.

problematiskt att en advokat och representant för organisationen *Sports and Rights Alliance* över huvud taget ställt upp på en sådan djupintervju, där hon inte kommit med minsta kritik. Självfallet utnyttjas denna intervju som propaganda för regimens så kallade "framsteg" och ger en förfinad bild av diktaturregimen. På frågan om vilka intryck av landet som hon skulle ta med sig hem från Qatar, svarade hon bland annat att hon kände sig så trygg i landet när hon tog sina dagliga löpturer och att hon lärt sig att "även deras angelägenhet för arbetares välbefinnande är ett resultat av den nationella visionen, inte orsakad av extern kritik". Något annat hon sade angående arbetares rättigheter i Qatar var detta:

"Det är inte bara Qatar som behöver hantera dessa problem och kanske är Qatar det land i regionen som är mest avancerat vad gäller att hantera dessa problem, och förändra saker. Detta framställs ibland på ett rätt så ensidigt sätt i Europa och Nordamerika."

De grova kränkningar som pågår i Qatar och den qatariska regimens ovilja att ta sitt ansvar, som världens människorättsorganisationer och internationella fackliga organisationer rapporterar om, har hon alltså lyckats stämpla som icke trovärdigt, med några meningar i en officiell intervju av Högsta kommittén, efter att ha informerats av dem om "den positiva utvecklingen".

4.3 INGEN FRIHET FÖR JOURNALISTER ATT GRANSKA VM-FÖRBEREDELSENA

Många journalister har arresterats i Qatar då de försökt granska människorättssituationen och migrantarbetarnas situation. Två brittiska medborgare; Krishna Upadhyaya och Ghimire Gunde, ankom till Qatar den 31 augusti 2014 för vad som skulle bli en fyra dagars lång resa. Deras plan var att granska migrantarbetarnas förhållanden i landet för Norge-baserade *Global Network for Rights and Development*. Kort efter deras ankomst arresterades de av myndigheterna i Qatar och hölls fångna i åtta dagar. Utrikesministeriet gick ut med ett offentligt uttalande, där de meddelade att de två journalisterna "förhördes för att de brutit mot qatarisk lag". I uttalandet nämndes inte vilka lagar de misstänktes ha brutit mot, eller varför.⁶⁴

Upadhyaya och Gunde var inte de första utländska besökarna som blivit förhörda eller arresterade medan de granskat arbetares rättigheter. I oktober 2013, arresterade qatarisk polis två tyska journalister, Peter Giesel och Robin Ahne, som filmade arbetare från sin hotellbalkong. De hotades också med att deras filmmaterial skulle konfiskeras. Polisen höll kvar dem i arrest i 27 timmar innan de släpptes.⁶⁵

I maj 2015, arresterades ett BBC-team för att de rapporterat om migrantarbetarnas förhållanden i Qatar. Även deras utrustning konfiskerades.

⁶⁴ "Focus on Qatar: Why Human Rights Research Matters", ihrb.org, hämtad 20160302.

⁶⁵ "Qatar detained two Germans who filmed World Cup labour conditions", The Guardian, 20131014.

”Vi blev inbjudna till Qatar av premiärministern för att se det nya flaggskeppet, boendet för de lågavlönade migrantarbetarna, tidigt i maj – men när vi sökte efter extra material för vår rapport, kastades vi slutligen i fängelse för att vi gjorde vårt jobb,” berättar Mark Lobel, en av BBC-journalisterna som arresterades. De släpptes två dagar senare.⁶⁶

⁶⁶ "Arrested for reporting on Qatar's World Cup labourers", BBC, 20150518.

5. FIFA

FIFA är fotbollens världsorganisation med huvudkontor i Zürich, Schweiz. Organisationen har 209 medlemsförbund, dvs. fler än FN har medlemsstater.⁶⁷ Alla medlemsförbund, inklusive SvFF är representerade vid FIFA:s huvudförsamling, kongressen. Kongressen sammanträder minst en gång per år och alla medlemsförbund har en röst var.⁶⁸ Kongressen är det organ som kan ändra FIFA:s stadgar, men det är inte kongressen som tidigare har valt världsländ för VM. Detta är numera ändrat för framtida val, då kongressen kommer ta det slutliga beslutet och rösta mellan de upp till tre anbud som exekutivkommittén lägger fram, enligt 2014 års reviderade stadgar.⁶⁹ Varje medlemsorganisation får representeras av upp till tre delegater på kongressen, och alla får delta i debatten.

Exekutivkommittén i FIFA bereder frågor löpande och består av 25 medlemmar, där bl.a. den Europeiska fotbollsfederationen (UEFA)⁷⁰ finns representerad.⁷¹ SvFF har för tillfället ingen svensk representant i exekutivkommittén.

FIFA är också en konstituerande del av den

⁶⁷ "About FIFA", fifa.com, hämtad 20161103.

⁶⁸ FIFA Statutes, 23 – Vote, delegates, observers, 2015.

⁶⁹ FIFA Statutes, 80.2, 2015.

⁷⁰ UEFA, Union of European Football Association, är en av FIFA:s sex kontinental federationer. Unionen representerar sina 53 medlemsländer, varav ett är Sverige.

⁷¹ FIFA Statutes, 30.1, 2015.

olympiska rörelsen, med ansvar för fotbollen under OS.⁷² Före detta ordförande Sepp Blatter satt med i Internationella olympiska kommittén (IOK) fram till augusti 2015, då han avgick eftersom han inte skulle komma att fortsätta som FIFA:s ordförande efter kongressen i februari 2016.⁷³

FIFA arrangerar världens största evenemang för enskild sport; fotbolls-VM för herrar, var fjärde år. De arrangerar också turneringar inom dam- och ungdomsfotboll, beach soccer, futsal och FIFA:s Interaktiva Världsmästerskap. Det är UEFA som arrangerar Europamästerskapet i fotboll (EM) var fjärde år.

5.1 KORRUPTIONSHÄRVAN

FIFA har under de senaste åren drabbats av stora skandaler rörande korruption- och mutbrottsanklagelser, som nu utreds av både amerikanska och schweiziska myndigheter. Flertalet högt uppsatta personer inom FIFA har på grund av skandalerna tvingats lämna sina poster, bl.a. före detta ordförande Sepp Blatter, generalsekreteraren Jérôme Valcke och Jack Warner, tidigare medlem i exekutivkommittén. Warner är en bland flertalet FIFA-tjänstemän och förtroendevalda som ska ha gjort sig skyldig till att ta emot gåvor i utbyte mot röster vid anbudsproceduren inför VM 2018 och som

⁷² "International Sports Federations", olympic.org, hämtad 20160301.

⁷³ "Blatter lämnar IOK direkt – svenska omvald", SVT, 20150803.

också åtalats för korruption.⁷⁴ Strax efter valet av Ryssland och Qatar avslöjades att ordföranden för det qatariska fotbollförbundet, Mohammed bin Hammam, hade betalat ut 33 miljoner kronor till olika FIFA-medlemmars representanter.⁷⁵ Dessa är bara ett fåtal exempel bland en rad korruptionsanklagelser. I maj 2015 greps sju högt uppsatta fotbollsledare med FIFA-kopplingar i Zürich och USA:s justitieminister Loretta Lynch meddelade att 14 personer stod åtalade i korruptionshärvan. Schweiziska åklagare bekräftade att en utredning inletts kring anbudsförfarandet och specifikt valen av värdländer för VM 2018 (Ryssland) och 2022 (Qatar). Fallet ska omfatta misstänkta mutor på över 100 miljoner dollar.⁷⁶ Även Ryssland misstänks ha köpt röster och därmed vunnit anbudsförfarandet inför VM 2018, samt förstört bevismaterial under FIFA:s egen granskning av korruptionsanklagelserna, genomförd av den amerikanska advokaten Michael Garcia. FIFA valde för övrigt att hemlighetsstämpla Garcias rapport och enbart presentera valda delar av den, varefter Garcia avgick i protest.⁷⁷

Stanislav Andreichuk från *Transparency Inter-*

⁷⁴ "Triesman accuses four FIFA members", espnfc.com, 20110510. "Fifa: Jack Warner banned for life from football activities", BBC, 20150929. "Fifa corruption: Jack Warner extradition proceedings approved", BBC, 20150921.

⁷⁵ "Fifa-skandalen: Detta har hänt", SVT, 20150527.

⁷⁶ "Nine FIFA Officials and Five Corporate Executives Indicted for Racketeering Conspiracy and Corruption", justice.gov, hämtad 20151105. "FBI extends FIFA scrutiny to World Cup host bids of Russia, Qatar", Reuters, 20150605.

⁷⁷ "Fifa crisis: Threat of Russia and Qatar being stripped of next World Cups intensifies", The Telegraph, 20150617. "Russia deny wrongdoing after Fifa 2018 inquiry finds evidence was destroyed", The Guardian, 20141113.

national Russia kommenterar korruptionshärvan i en intervju med Silc:

”Jag är säker på att dessa fall har präglats av korruption och jag är inte förvånad. Det är en vanlig metod för både Ryssland och Qatar, att använda korruption som verktyg för att lösa problem. Som vår idrottsminister sade, om jag minns det rätt; ”Jag är förvånad. Vad är fel? Självklart har vi betalat dessa FIFA-byråkrater, vi har gett dem ro i Ryssland, vissa nöjen... Självklart betalade vi för deras flyg, middagar och annat, men det är okej.” Han anser att det är okej, att det är normalt.”

Enligt FN:s vägledande principer och FN:s Global Compact har företag och organisationer ett ansvar att minimera negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna inom hela den globala värdekedjan. Vad gäller då när det handlar om korruption? Korruption är inte bortkopplat från mänskliga rättigheter, vilket vi också ser i FN:s Global Compact, artikel 10. Detta innebär att företag och organisationer även ska arbeta mot korruption i alla dess former, inklusive utpressning och mutor, internt och inom hela värdekedjan.⁷⁸

2011 tillsatte FIFA en granskningskommitté för att återupprätta förtroendet för organisationen. Kommittén lade fram förslag för att öka transparensen i organisationen och göra interna beslutsprocesser mer demokratiska. FIFA:s reformarbete beskrivs som en succé på organisationens hemsida.

⁷⁸ <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>.

När Silc kontaktade dem i november 2015, för att få FIFA:s syn till rapporten, hänvisade de oss till sin hemsida angående just dessa reformer. Dock valde de att inte svara på våra frågor.⁷⁹ På FIFA:s hemsida gick följande att finna gällande de omtalade reformerna: ”FIFA kommer att erkänna bestämmelserna i FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter och kommer att göra det obligatoriskt för både avtalsparter och de inom leverantörskedjan att följa dessa bestämmelser”.⁸⁰ Det har senare också tagits beslut om detta på FIFA:s extrainsatta kongress den 26 februari 2016, vilket självfallet är ett positivt framsteg.⁸¹ Men trots väl utarbetade reformförslag, har vi hittills inte kunnat se någon förändring i praktiken.

5.2 FIFA:S STYRDOKUMENT OCH HÅLLBARHETSSTRATEGI

FIFA:s främsta styrdokument är *FIFA Statutes*.⁸² Som en del av den olympiska rörelsen ska deras stadgar, verksamhet och aktiviteter också överensstamma med IOK:s styrdokument *The Olympic Charter*.⁸³

Fram till 2016, har FIFA:s stadgar aldrig innehållit några ord om centrala fri- och rättigheter som till exempel organisationsfrihet, yttrandefrihet

⁷⁹ Se bilaga 1.

⁸⁰ "FIFA Executive Committee sets presidential election for 26 February 2016 and fully supports roadmap for reform", fifa.com, hämtad 20160301.

⁸¹ "FIFA Congress approves landmark reforms", fifa.com, hämtad 20160302.

⁸² FIFA Statutes, senast reviderad i april 2015.

⁸³ The Olympic Charter, Chapter 3, Rule 25, senast reviderad 20150802.

eller skydd mot tvångsarbete vid FIFA:s evenemang. Inte heller har det hänvisas till FN-principer eller konventioner. Det enda som gått att finna var en klausul om icke-diskriminering och antirasism, vilket nu mera är standard hos idrottsförbunden överlag.⁸⁴ FIFA har över huvud taget inte haft någon offentlig strategi för mänskliga rättigheter som beskriver vilka krav de ställer på VM-världsländer eller på företag inom deras värdekedja (som levererar produkter och tjänster till evenemangen). Samtidigt har representanter inom fotbollsrörelsen gärna och ofta talat om hur världsmästerskapen kan bidra positivt. "Vi måste till platser där det kan förbättra och ha en social och kulturell inverkan," menar Sepp Blatter.⁸⁵ Vid FIFA:s extrainsatta kongress i februari 2016 skapades historia, då de för första gången någonsin beslutade att införa en artikel i sina stadgar, om respekten för de mänskliga rättigheterna. Artikel 3, som träder i kraft 60 dagar efter kongressen, lyder: "*FIFA is committed to respecting all internationally recognised human rights and shall strive to promote the protection of these rights.*" Under kongressen tog man också beslut om en strategi för mänskliga rättigheter⁸⁶. Hur detta kommer förändra FIFA i praktiken är ännu oklart, men de har däremot meddelat att professor John Ruggie, en av hjärnorna bakom *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*, kommer att ta fram en rapport med rekommendationer för FIFA, angående

⁸⁴ FIFA Statutes, kap. 1, artikel 3, 2015.

⁸⁵ "Fifa boss Sepp Blatter sparks Qatar gay controversy", BBC, hämtad 20151120.

⁸⁶ FIFA Human Rights fact sheet - Reforms, fifa.com, hämtad 20160302.

hur de kan implementera respekten för de mänskliga rättigheterna genom hela värdekedjan.⁸⁷

Vad FIFA redan tidigare tagit fram, är en hållbarhetsstrategi för 2018 års VM i Ryssland. I den framkommer att FIFA, för att framhäva sitt engagemang för hållbarhet i framtiden, 2009 tog beslut om att inkludera hållbarhets-frågan i framtida anbuds-överenskommelser, med start vid anbuds-förfarandet inför VM 2018 och 2022. Alla som ansökte om att få arrangera VM vid anbuds-förfarandet 2010 var alltså tvungna att delge FIFA uttömmande information om sina aktiviteter gällande social utveckling och miljöskydd.⁸⁸

"I samarbete med andra nationella och internationella aktörer kommer vi att identifiera, utveckla och implementera ytterligare insatser med ett brett och långsiktigt fokus, med syfte att lämna ett positivt arv i Ryssland," skrev FIFA:s fd. generalsekreterare Jérôme Valcke i inledningen till hållbarhetsstrategin. Problemet är att strategin uppenbarligen är framtagen av FIFA i samarbete med LOK, i praktiken representanter från den ryska regeringen, med en historia av att inte bry sig om mänskliga rättigheter eller social hållbarhet, inte i samarbete med oberoende människorättsorganisationer i Ryssland.

Någon sådan information har åtminstone inte gått att få fram, däremot stadgas detta i

⁸⁷ "FIFA to further develop its human rights approach with international expert John Ruggie", fifa.com, hämtad 20160303.

⁸⁸ Sustainability Strategy 2018 FIFA World Cup, 3, Building the 2018 FIFA World Cup Sustainability Strategy, FIFA World Cup requirements and bid commitments.

hållbarhetsstrategin; *”Detta dokument ger en överblick av hållbarhetsstrategin framtagen av FIFA och LOK [...] i syfte att: Säkerställa att planeringen och genomförandet av 2018 års världsmästerskap minskar de negativa och förstärker de positiva effekterna av evenemanget gentemot människor, ekonomin och miljön.”* Annat som nämns är att man ska *”garantera anständiga arbetsvillkor.”* Med tanke på att FIFA sedan ändå valt att officiellt stödja en kränkande VM-lagstiftning som bidrar till en modern form av slavarbete, är det uppenbart att denna hållbarhetsstrategi tyvärr än så länge bara varit tomma ord.

Kan vi då lita på att FIFA nu plötsligt ska genomföra de reformer som beslutats vid 2016 års extra-insatta kongress? Visserligen är reformplanerna ett viktigt steg i rätt riktning, men när så många liv har mistats och grundläggande mänskliga rättigheter kränkts i Qatar och Ryssland inför VM har FIFA inte gjort vad de kunnat för att förändra situationen, snarare deltagit i förtrycket genom att sanktionera kränkande lagar och se på i tystnad. Reformerna på papperet är fint, men för att de ska fungera i praktiken måste fotbollsrörelsen verkligen vara beredd att organisatoriskt och metodiskt arbeta med människorätts-due diligence och ställa höga krav på de entreprenörer som anlitas för att bygga världsmästerskapen, samt de facto avbryta avtal med entreprenörer, partners och värdländer om de inte följer principerna, vare sig det gäller korruption eller VM-arbetares mänskliga rättigheter och friheter.

5.3. FIFA OM HBTQ-PERSONER UNDER VM: "BÖR AVSTÅ FRÅN SEXUELL AKTIVITET"

Sedan 2004, föreskriver artikel 296 i Qatars strafflag (Lag 11/2004) fängelsestraff på mellan ett till tre år för homosexualitet mellan män.⁸⁹ I september 2013, avslöjades att Golfstaterna hade kommit överens om att diskutera ett förslag om att ta fram någon form av testmetod, för att på så vis kunna stoppa utländska homosexuella från att besöka länderna.⁹⁰

När FIFA:s ordförande Sepp Blatter samma år fick frågan om hur han såg på situationen för de homosexuella fans och fotbollsspelare som hoppas kunna delta under VM 2022, svarade han:

*"Det du pratar om, jag tror inte att det är en form av rasism, kanske kommer det här in på etik och moral"*⁹¹, medan Qatars idrottsminister Salah bin Ghanem bin Nasser al-Ali, svarade:

*"Det här är precis som med alkoholfrågan." Han sade att Qatar inte vill ge ett "intryck, en illusion om att vi inte bryr oss om våra traditioner och etiska värderingar... Vi ser över alla dessa problem. Vi kan anpassa oss, vi kan vara kreativa för att få hit folk som kommer ta del av spelen utan att förlora essensen av vår kultur och respektera preferenserna hos de som kommer hit."*⁹²

Sepp Blatter har också efter att Qatar valts som värdland 2010 uttalat sig om att homosexuella "bör avstå från sexuell aktivitet" när de befinner sig i landet.⁹³

⁸⁹ Qatari Penal Code (Law 11/2004), gulfmigration.eu, hämtad 20160303.

⁹⁰ "Gulf Countries Propose Test To 'Detect' Gays, Ban Them From Entering", Huffington Post, 20130910.

⁹¹ "FIFA's not only corrupt, it's also homophobic", Outsports, 20150602.

⁹² "Gays should avoid 2022 World Cup in Qatar", Outsports, 20141113.

⁹³ "FIFA's not only corrupt, it's also homophobic", Outsports, 20150602.

6. SVENSKA FOTBOLL- FÖRBUNDET

Svenska fotbollförbundet, SvFF, är ett av FIFA:s 290 medlemsförbund och har till uppgift att främja och administrera fotbollsridrotten; fotboll, futsal och beach soccer, i Sverige samt att företräda den i utlandet. SvFF är också medlem i Sveriges Riksidrottsförbund (RF), Sveriges olympiska kommitté (SOK) samt UEFA. Verksamheten ska ske på ett sätt som är förenligt med FIFA:s, UEFA:s och RF:s stadgar.⁹⁴ RF är i sina stadgar tydliga med att ”*Idrotten följer FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna [...]*”⁹⁵

Även om SvFF enbart är ett av många medlemsförbund inom FIFA har de möjligheten att komma med åsikter och förslag gällande FIFA:s stadgar eller organiserandet av VM.⁹⁶

SvFF har ett återkommande stöd från staten via RF som 2015 uppgår till 41 440 000 kronor.⁹⁷ Svenska Spel och SvFF tecknade 2014 ett nytt avtal om sponsring, värt drygt 928 miljoner kronor under sex år. Samarbetet ger 40 miljoner kronor per år (200 miljoner sammanlagt) till SvFF för fortsatt utveckling av svensk fotboll och landslagsverksamheten. Utöver detta får SvFF även stöd från kommunerna.⁹⁸

⁹⁴ Se SvFF:s Stadgar, 1 kap, 3§, fogis.se, hämtad 20151120.

⁹⁵ RF:s Stadgar, senast reviderade vid RF-stämman 2013 samt extra RF-stämman 2014.

⁹⁶ FIFA Statutes, V. Organisation, 26, II. Membership, 12, 2015.

⁹⁷ Idrotten i siffror, 2014, rf.se, hämtad 20150920. Siffrorna från 2015 har Silc fått via e-mail från Riksidrottsförbundet i oktober 2015.

⁹⁸ Se SvFF:s årsredovisning för 2014. En satsning på svensk damelitfotboll och talangutveckling ingår också.

6.1. VM-KRÄNKNINGAR: "DEN DELEN AV ANSVARET ÄR INTE IDROTTENS"

När Silc träffar SvFF:s ordförande Karl-Erik Nilsson diskuterar vi förbundets syn på att världsmästerskap leder till människorättskränkningar. Han berättar om hur SvFF samarbetar med RF och LO för att ta fram bra underlag för hur de ska kunna agera från svensk sida när det gäller stora internationella mästerskap, men verkar samtidigt kluven om fotbollsrorelsens ansvar.

"Från vår och idrottens sida så kan vi inte vara annat än bedrövade över den typen av företeelser. Det är så långt ifrån idrottens värdegrund som man kan tänka sig. Men den delen utav ansvaret är ju inte idrottens. [...] Det är ingen utav idrottens organisationer som är där och bygger, utan byggena sköts av företag och i viss mån till och med av europeiska företag, som borde ha betydligt bättre värderingar när man får den här typen av uppdrag. Idrotten har ju en kravspecifikation på vad den lokala idrottsorganisationen ska leverera, men sedan, de regelverk och lagar som finns, de styr ju inte idrotten över. Inte i Sverige och ingen annanstans."

Nilsson utvecklar sitt resonemang och förtydligar att FIFA har ett ansvar att se till att allt sköts som det ska, när man arrangerar världsmästerskap.

"FIFA har ju en del av ansvaret. Det gäller att se till att man har kriterier som säkrar den här typen av villkor, både när det gäller arbetsvillkor och levnadsvillkor. Där måste man vara oerhört noga och där finns, tycker jag, mer som man borde ha gjort tidigare. Men detta var beslut som togs lång innan

jag kom in i bilden och vi var involverade i det här. Nu har det skett förändringar och förbättringar i regelverken och förutsättningarna för de kommande mästerskapen.”

Han anser dock inte att FIFA ställer tillräckligt tydliga krav på arbetares rättigheter gentemot värdländerna, men menar att det är för sent att ställa sådana krav när mästerskapen redan tilldelats.

6.2. "TACK VARE FOTBOLLEN FÅR DET HÄR ÖKAD UPPMÄRKSAMHET"

När vi frågar Karl-Erik Nilsson om anbudsförfarandet och vilka krav som hittills ställts på länder som velat arrangera VM, hänvisar han till det pågående förnyelsearbetet inom FIFA och att en särskild reformkommitté arbetar med förslag på hur det här ska se ut i framtiden. Han berättar också om SvFF:s syn på saken.

”Vi har varit väldigt noga med att man måste leva upp till de villkor som krävs, bl.a. av de Internationella arbetstagarorganisationerna (ILO), att man följer FN:s reglementen i olika sammanhang. Men man ska inte vara naiv och tro att det bara är idrottens arenor som är föremål för de här bedrövliga systemen. Naturligtvis varenda hotell, varenda konferensanläggning, varenda annan anläggning som byggs, där företrädare för riksdagar och regeringar, näringsliv och andra organisationer är. [...] Men systemet är lika illa oavsett om det är ett hotell eller en fotbollsarena.”

Nilsson menar att det är tack vare idrotten och framför allt att fotbollsrorelsen är på plats i Ryssland och Qatar som dessa problem får ökad uppmärksamhet:

”Jag vågar påstå, med ganska stor säkerhet, att du hade inte suttit här om det inte hade varit ett fotbolls-VM. Du hade inte suttit här och intervjuat mig om det bara hade varit så att det hade varit företrädare för myndigheter och organisationer som hade åkt dit, eller privata semesterfirare.”

Nilsson hänvisar oss också till en artikel om den tyska advokaten och idrottskvinnan Sylvia Schenk, och framhåller att förbättringarna av Kafala-systemet på en av huvudarenorna kan vara en positiv följd av det ökade strålkastarljuset från internationellt håll på de qatariska myndigheterna.

6.3. "NATURLIGTVIS PÅTALAR VI FÖR FIFA VAD VI TYCKER"

När Silc berättar för Karl-Erik Nilsson om den nya kränkande VM-lagen i Ryssland som FIFA stödjer, har han inte hört talas om den. SvFF har ingen stor möjlighet att som enskilt medlemsförbund påverka FIFA direkt, men de kan däremot framföra sina åsikter.

”Naturligtvis påtalar vi för FIFA vad vi tycker om de här sakerna, så att FIFA kan agera gentemot den lokala organisationskommittén i Ryssland, i det här fallet, eller i Qatar. Det är på det sättet vi kan idka påtryckning. Vi har inte några egna positioner i FIFA:s styrelse eller i FIFA:s personalstab, utan vi

får agera genom de övriga europeiska kolleger som finns där och på det sättet försöka få till så att man får bättre ordning på den här typen av frågor.”

Nilsson berättar att SvFF också följer upp sådana ärenden genom att ställa frågor, om vad som har hänt och om någon förändring har skett. Det framkommer dock i intervjun att SvFF inte har ställt några tydliga krav gentemot FIFA gällande människorättsproblematiken vid VM-arrangemangen genom några motioner, däremot menar Nilsson att de har fört diskussioner med andra medlemsförbund och LO, för att idka påtryckning via FIFA på de qatariska myndigheterna. Nilsson menar också att det har varit svårt för SvFF att påverka vid anbudsprocessen, då världsmästerskapen hittills har beslutats av FIFA:s styrelse⁹⁹.

6.4. HBTQ-FRÅGAN: "VI RÄKNAR MED ATT FIFA GER ALLA SPELARE GARANTIER"

Som redan framkommit, så är homosexualitet förbjudet och belagt med fängelsestraff i Qatar. I Ryssland är det i praktiken förbjudet att vara öppet homosexuell. FIFA:s representanter har gjort sig kända för homofobiska uttalanden gällande detta och påpekanden att man får anpassa sig i Qatar, exempelvis då Blatter menade att homosexuella

⁹⁹ I och med de nya FIFA-reformerna kommer detta att förändras framöver, då beslut istället ska tas av kongressen, där alla medlemsländer deltar och får ett större ansvar.

bör undvika sexuellt umgänge under VM 2022.¹⁰⁰ När vi frågar Karl-Erik Nilsson om SvFF har någon plan för hur de ska agera om exempelvis svenska fotbollsspelare skulle råka illa ut på grund av sin sexuella läggning, så räknar han med att FIFA ska se till att detta sköts.

Hur FIFA kan garantera att de qatariska myndigheterna går ifrån sin nationella lagstiftning om förbud mot homosexualitet under VM, får vi inget svar på. Däremot tror Nilsson att FIFA kan påverka de qatariska myndigheterna. Nilsson säger sig inte känna någon oro för vare sig spelare eller åskådare under VM i Qatar, inte minst för att det handlar om ett arrangemang som är prestigefyllt för värdlandet.

6.5. INGEN BEREDSKAP OM YTTRANDEFRIHETEN INSKRÄNKTS

Vi har i rapporten beskrivit hur regimen i Qatar försöker tysta all form av kritik inför VM. När utländska journalister försökt granska VM-förberedelserna i Qatar har de arresterats, fängslats och fått sin utrustning beslagtagen. Vi frågar SvFF om detta är något som de uppmärksammat.

”Nej, vi har blivit uppmärksammat på det och FIFA har naturligtvis uppmärksammat det. Det är ju även det, så långt ifrån våra värderingar man kan komma. Vi lever i ett öppet samhälle med fria uttrycksmöjligheter och fri press, det är ju grunden för en fungerande demokrati.”

¹⁰⁰ "FIFA's not only corrupt, it's also homophobic", Outsports, 20150602.

När vi frågar om SvFF är beredda på att det här kan komma att ske även med svenska journalister under VM 2022 och om de har någon plan för hur de ska agera i så fall, blir svaret snarlikt frågan om kränkningar gentemot HBTQ-personer. SvFF har ingen plan och Nilsson menar att man har gott om tid på sig att reda ut problematiken.

”Vi är övertygade om att FIFA och de qatariska myndigheterna behöver reda upp alla sådana här saker inför ett eventuellt mästerskap. Det vore ju fullständigt barockt om det skulle finnas några hinder för journalister. I det här fallet är det gott om tid att reda ut det här. Vi hoppas ju att det blir en fråga för svenska journalister, för då är vi ju kvalificerade dit. Det är en lång resa innan vi är kvalificerade dit.

[...]Vi utgår från att FIFA ser till att alla journalister som är på plats där kan arbeta på det sättet som vi är vana vid att journalister arbetar.”

7. SVENSKA SPEL – IDROTTENS STÖRSTA SPONSOR

Svenska Spel marknadsför sig som idrottens största sponsor och har ett historiskt samarbete med SvFF som pågått i 80 år. De erbjuder bland annat spel på fotbollsmatcher. När kommunikationsdirektör Martin Hedensiö beskriver syftet med sponsringen talar han om hur fotbollen och idrott generellt står för bra värden i samhället. Det handlar om folkhälsan och demokratiska värden som mångfald och jämlikhet. Huvudsakligen sponsrar de dock SvFF på affärsmässiga grunder. Sponsringen stärker deras affär och är således en del av deras värdekedja.

”Vi värderar affärsmässigt rättigheten att synas och associeras med varje sponsringspartner och även möjligheten för oss att nå ut, in i den rörelsen. Som exempel ska vi även utbilda idrottsutövare inom spelansvar.”

7.1 VILL INTE FÖRKNIPPAS MED BROTT MOT MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Svenska Spel sponsrar bl.a. svenska landslaget. Även om det inte är huvudsaken med sponsringen att associeras med VM, utan mer det löpande samarbetet, så leder sponsringen delvis till att de

associeras med VM. På frågan om det är ett problem att Svenska Spel associeras med evenemang som leder till allvarliga kränkningar svarar Hedensiö:

”Det kanske inte är ett problem, men det skulle kunna vara, absolut. [...] Jag vill självklart inte att Svenska Spel förknippas med brott mot mänskliga rättigheter, med diktaturer.”

Hedensiö menar också att det kan vara positivt att associeras med VM, men att det beror på hur man agerar och han är inte främmande för tanken att svenska fotbollsspelare skulle kunna engagera sig mer på plats under exempelvis VM i Qatar, något Svenska Spel kan tänka sig att ta upp för diskussion med SvFF.

”Om våra spelare är där så skulle jag jättegärna se att vi hjälper till med att spelarna är tydliga och kanske tar initiativ på plats. [...] Det är åt det hållet man någonstans vill se det. Att vi är drivande i förbunden, att de deltagande på något sätt markerar. Exakt hur mycket eller hur tydligt, det vet jag inte. Jag personligen skulle tycka att det var fantastiskt om vi rent av kunde fått några av våra sponsorpartner med oss till att ta ställning i hbtq-rörelsen, exempelvis i Qatar. Men vi måste också diskutera det här med förbunden. Vi diskuterar ju med forskning och med intressenter som CSR Sweden, men även med förbunden. De har ju ändå erfarenhet. Sedan måste vi någonstans få upp en mix till vad vi tycker är en bra riktlinje.”

7.2 "DET ÄR SOLKLART ATT FOTBOLLEN HAR ETT ANSVAR"

När vi diskuterar fotbollsrorelsens ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter som är direkt kopplade till världsmästerskapen, får vi ett tydligt svar från Svenska Spel.

"Det är solklart att fotbollen har ett ansvar att göra allt man kan för att minimera eller helt enkelt förhindra kränkningar. Jag vågar inte säga att det är FIFA:s fel, det har jag för dålig kunskap för. Men att de har ett ansvar för att det inte ska ske? Otvivelaktigt."

Med detta följer även sponsorerens ansvar, anser Hedensiö.

"Absolut, vi har ett ansvar att göra vad vi kan. Jag säger inte att vi på Svenska Spel kan styra det som händer i Qatar, för att vi är enbart en, nu huvudsponsor, för fotbollen. Vi är bara ett litet land av många. Men otvivelaktigt så har vi ett ansvar att göra vad vi kan."

När vi berättar för Svenska Spel att varken FIFA eller SvFF har en människorättspolicy, men däremot en miljöpolicy, menar Svenska Spel att de borde ställa samma högra krav på mänskliga rättigheter som man gör på miljöarbetet. De anser att det borde vara självklart för FIFA och SvFF att också ha en människorättspolicy.

"Det låter märkligt. Självklart så är det minst lika viktigt.[...] Jag har inte sett deras miljöpolicy, så jag kan inte säga om de ska ha en likadan för mänskliga rättigheter, men det ska tas på minst lika stort allvar och bli till en policy, absolut, det tycker jag."

7.3 KAN TÄNKA SIG ATT STÄLLA KRAV PÅ FIFA OCH SVFF

Inför OS i Sotji gick några sponsorer, bl.a. Vattenfall, ut i media och ställde krav till IOK och Svenska olympiska kommittén, på att man skulle arbeta för att motverka människorättskränkningar både före, under och efter spelen. När Silc talar med Zenita Strandängers på Svenska Spel, menar hon att de kan tänka sig att ta liknande initiativ inför VM i Ryssland och Qatar, men också agera på andra vis.

”Det tror jag, på något sätt tillsammans med förbundet. fotbollförbundet är ju bara en röst i mängden, det blir ju av i Ryssland ändå... Så då blir diskussionen, vad bör man göra innan? Bör man utbilda de som åker dit? På vilket sätt ska man uppmärksamma att landet bryter mot mänskliga rättigheter? Det blir en fråga vi diskuterar gemensamt med förbunden.”

Angående människorättskränkningarna som kopplats till VM-förberedelserna i Ryssland och Qatar, inklusive slavliknande arbetsförhållanden och dödsfall, menar Svenska Spel att de inte har framfört någon oro eller tagit upp just dessa saker med SvFF, inför dessa världsmästerskap. Däremot kommer de absolut att lyfta frågan med SvFF.

”Vi hade ju också ett möte med Byggnads, där de berättade om Qatar. De hade ju varit på plats och berättade om det här. Det är ju så fruktansvärt, så man måste ju ta det på allvar. Man kan inte skilja på idrott och politik. Vi måste ta något ansvar för att successivt kunna jobba för en bättre värld.”

Angående det faktum att SvFF inte har en plan för hur de ska agera om fotbollsspelare, fotbollsfans eller journalister råkar illa ut i Ryssland och Qatar, lovar Svenska Spel att de ska lyfta frågan med SvFF.

”Det kommer vara en punkt på mötet med fotbollförbundet också, vi kommer att ställa frågor om det här. Det måste ju gälla deras spelare också.”

Svenska Spel ser också gärna att SvFF lyfter frågan hos FIFA, för att hinna påverka inför 2022.

7.4 "KRITIKEN HAR VARIT EN VÄCKARKLOCKA FÖR OSS"

Inför ishockey-VM i Belarus 2014 granskades Svenska Spel i en rapport av Swedwatch.¹⁰¹ Då syntes bl.a. deras logga på ishockeyspelarnas hjälmar under världsmästerskapet. De fick ta emot kritik för att de inte utrett VM:s eller idrottssponsringens konsekvenser för mänskliga rättigheter eller ställt några krav gällande ansvar, vad gäller mänskliga rättigheter i deras sponsringsavtal. Sedan denna rapport släpptes har Svenska Spel börjat ta dessa frågor på större allvar.

”Det var en väckarklocka för oss, kritiken vi fick från Swedwatch i samband med ishockey-VM i Vitryssland. Sedan dess har vi tagit det här på betydligt större allvar. Det centrala här är att vi för en tät dialog med våra sponsringspartner om detta.”

Det har hänt mycket hos Svenska Spel under det

¹⁰¹ Mänskliga rättigheter på hal is, Swedwatch, 2014, hämtad 20160217.

senaste året. Bland annat har de haft ett rundabordsamtal med olika relevanta intressenter, idrottsförbund och regeringskansliet, samt gjort en undersökning om svenska folkets syn på idrottens betydelse för samhällsutvecklingen.¹⁰² För tillfället bearbetas också Svenska Spels nya riktlinjer för sponsringen.

”Vi har sedan i år lagt med vår leverantörskod i alla nya avtal, bl.a. för hockeyn och handbollen. Sedan har vi dessutom under utarbetande, riktlinjer för sponsring. [...] Där är vi inne på alla dessa områden. Dels så är det tydligt i avtalen att vi kan kliva bort från specifika evenemang, om vi inte tycker att de är bra, men där är ju de här frågorna dessutom en del. Det finns flera olika dimensioner där. Vi kan ju påverka SvFF, inte FIFA. Ska de alltid rösta emot? Ska man delta eller bojkotta? Vi har inte landat där än, det är på remiss hos bland andra Swedwatch och sådana aktörer. Vi vill vara säkra på att vi landar rätt. [...] Det är inget snack om att vi kommer att kräva att de ska vara otroligt tydliga i sitt ställningstagande, om de är där.”

Svenska Spel menar att undersökningen som de gjorde 2014 om svenska folkets syn på idrotten och samhällsansvar gav några tydliga signaler.

”Det var jätteintressant, i och med att svenska folket är vår ägare. Den gav tydliga signaler om att a) idrotten måste ta mer ansvar och b) en stor majoritet tyckte att vi borde bojkotta VM om det finns sådana

¹⁰² Måste idrotten bry sig om mänskliga rättigheter? En undersökning bland svenska folket om idrottens betydelse för samhällsutvecklingen, Svenska Spel, 2014, hämtad 20160304.

här tydliga övertramp. Det är också självklart med input för oss.”

Enligt Svenska Spel är synliggörande och dialog rätt väg att ta.

”Vi försöker hitta en väg där vi har forskningsstöd. [...] Vi har väl ändå någon slags övergripande tro på det här med att synliggöra och ha en dialog. Men sedan hur långt det räcker, det kan jag inte svara på. Det är just därför vi också har den här remissrundan på våra riktlinjer. Men vi har redan lagt in vår obligatoriska leverantörskod som innehåller skrivningar om mänskliga rättigheter, mångfald, jämställdhet [...], i de nya avtalen, vilket vi inte gjort tidigare. Och vi för en dialog.”

8. STATENS ANSVAR

Regeringens representanter har, trots sitt mångmiljonsstöd till Svenska fotbollförbundet både genom Svenska spel och statens medel för idrottsverksamhet, hittills inte öppet kritiserat Qatar eller Ryssland för hur de förbereder sig inför VM 2018 och 2022. Vid våra intervjuer med SvFF och Svenska Spel blir det också tydligt att de inte ska ha givit några instruktioner eller rekommenderat SvFF och Svenska Spel att försöka påverka FIFA gällande valet av diktaturerna Ryssland och Qatar som VM-värdländer och människorättsproblematiken. När idrottsminister Gabriel Wikström får frågan om vad regeringen konkret gör för att uppmärksamma människorättssituationen i Ryssland och Qatar inför kommande världsmästerskap, i en interpellationsdebatt¹⁰³, meddelar han att regeringen för en social dialog med svenska ambassaden i Doha och deltar i konferenser. Han öppnar dock upp för att lyfta människorätsfrågan tillsammans med den svenska idrottsrörelsen. Den bilden blir dock lite tvetydig när han framför regeringens syn på idrottsrörelsen;

”Idrottsrörelsen ska stå fri från politisk påverkan. [...] Det är viktigt att idrottens organisationer själva tar ansvar för att de internationellt agerar utifrån samma idrottsliga värdegrund som i Sverige.”

Problemet med denna typ av argumentation,

¹⁰³ Interpellation 2015/16:46, Fotbolls-VM i Ryssland och Qatar, Fredrik Malm till statsrådet Gabriel Wikström, riksdagen.se, hämtad 20151020.

som också ofta hörs bland idrottsrörelsens representanter, är att det inte går att skilja på politik och idrott. Självfallet har Wikström rätt i att idrottens egna ansvar är viktigt, men regeringens ansvar för människorättsfrågor, att leva upp till de konventioner och principer Sverige har åtagit sig att följa, är större än att föra en social dialog och delta i konferenser i Qatar.

Enligt *FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter* är stater inte i sig ansvariga för privata aktörers kränkningar av de mänskliga rättigheterna, däremot kan staten bryta mot sina internationella åtaganden när det gäller de mänskliga rättigheterna om kränkningarna kan hänföras till dem eller om de *underlåter att vidta lämpliga åtgärder för att förebygga, utreda, straffa och gottgöra* privata aktörers kränkningar. Stater ska också *”ge företagen ändamålsenlig vägledning om hur de respekterar de mänskliga rättigheterna i all verksamhet”* samt *”uppmuntra till, och om så är lämpligt, kräva att företagen informerar om hur de hanterar sin påverkan på de mänskliga rättigheterna.”*¹⁰⁴

I kommentaren till artikel 2 i FN:s vägledande principer, tydliggörs också detta:

”Det finns starka skäl för hemmastaterna att vara tydliga med att de förväntar sig att företagen respekterar de mänskliga rättigheterna utomlands,

¹⁰⁴ FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, B. Statens skyldighet i praktiken, Statens funktion som initiativtagare till regler och riktlinjer, 3. Skyldigheten att skydda innebär att staterna bör, c) och d).

särskilt när staten själv har ett intresse i eller stöder sådana företag. Ett av skälen är att göra det förutsebart för företagen, genom samstämmiga budskap, ett annat att staten upprätthåller sitt anseende.”

Sverige är ofta en förebild vad gäller att stå upp för alla människors lika värde, rättigheter och friheter. Frågan är hur vi fortsatt ska kunna leva upp till detta, om vi inte vågar eller vill ställa några konkreta krav gentemot idrottsrörelsen om deras ansvar för att vi ser rörelsen som ”självständig”? Självtändighet i all ära, men när det kommer till mänskliga rättigheter har staten ett viktigt ansvar i enlighet med våra internationella åtaganden, särskilt i och med det direkta stöd som staten och kommunerna årligen skänker till idrotten och i detta fall fotbollen. Då gäller det att inte se mellan fingrarna när vi deltar i stora internationella evenemang som leder till människorättskränkningar, oavsett om det sker på svensk mark eller utomlands. Staten måste kunna utkräva ansvar från idrottsförbund som de är med och finansierar.

9. SLUTANALYS

Vi har i denna rapport undersökt SvFF:s, dess huvudsponsor Svenska Spels och statens ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter som konsekvens av fotbolls-VM i Ryssland 2018 och Qatar 2022.

Svenska Spel ser sponsringen som en affärsrelation och menar också att SvFF levererar ett varumärkestärkande värde till dem. Även om sponsringspengarna inte går till FIFA utan till SvFF, så ger det Svenska Spel möjligheten att knyta sin marknadsföring och sitt varumärke till svenska fotbollslandslaget och VM. Världsmästerskapet i Ryssland och Qatar är därmed en del av företagets värdekedja genom deras affärspartner SvFF. Svenska Spel har påpekat att det kan vara problematiskt för dem att förknippas med VM om arrangemanget leder till människorättskränkningar. De är dock angelägna om att fortsatt påverka för att förhindra detta.

Frågan om sponserers ansvar för mänskliga rättigheter inom idrottsrörelsen är tämligen ny, vilket kan konstateras genom att Svenska Spel efter många års sponsring, först nyligen börjat implementera sitt ansvar genom avtal och riktlinjer. De har tidigare inte reflekterat över att sponsorskapet av svenska idrottsförbund skulle kunna vara kopplat till några problem, framför allt inte till människorättskränkningar i diktaturer, varför man inte har använt samma rutiner för att minimera risken för människorättskränkningar i sin

sponsringsverksamhet, som i övrig verksamhet med leverantörer och andra affärspartners. Att Svenska Spel numera genomför förändringar på detta område och satsar på människorätts-due diligence även inom sponsringen, är en mycket positiv utveckling.

Vad som är mer oroväckande är att SvFF inte tycks ha varit fullt medvetet om att samma krav som ställs på företag i *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*, ska gälla även för organisationer, det vill säga även för SvFF. Det är mycket anmärkningsvärt att de inte har en människorätts-policy, med vägledning i hur de ska agera i olika situationer, bland annat just när de reser till diktaturer med svenska landslaget för att delta i världsmästerskap. Frågan om hur HBTQ-personer riskerar att behandlas i Ryssland och Qatar borde engagera dem också, vare sig det gäller landslagets spelare eller VM-åskådare. Att det är "lång tid kvar" till VM 2018 eller 2022 rättfärdigar inte att man ej redan har en plan för detta. Snarare bör SvFF resonera så som Svenska Spel gjorde i vår intervju; *"Det handlar ju om vad vi hinner att påverka innan 2022"*.

Situationen för befolkningen i Ryssland och Qatar inför fotbolls-VM är framför allt kopplad till den ryska och qatariska regimens repressiva karaktär. Denna rapport visar dock att VM-arrangemangen också medför direkta människorättskränkningar i samband med förberedelserna, såsom tvångsarbete och inskränkningar av yttrandefriheten. VM:s lokala organisationskommittéer i Ryssland och Qatar har

direkt koppling till regimerna och statscheferna. Att förlägga mästerskapen i dessa länder innebär en legitimering av diktatorerna och ett tillfälle för dem att sola sig i festpelens glans och med hela världens blickar på sig.

Enligt *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter* har företag och organisationer ett ansvar att försöka förhindra och förebygga negativ påverkan på mänskliga rättigheter som man står i direkt samband med via sina affärsförbindelser. Det är en central del av ett företags och en organisations ansvar att minimera risken för negativ påverkan på mänskliga rättigheter i hela sin värdekedja. Man har också ansvar att söka ett ökat inflytande över affärspartners för att motverka fortsatt negativ påverkan på mänskliga rättigheter, ifall man upplever att tillräckligt inflytande saknas. SvFF har dock inte några tydliga riktlinjer eller policys kring hur man ska hantera dessa frågor. Detsamma gäller FIFA.

Det är självfallet positivt att man inom FIFA har beslutat att i framtiden integrera *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter* i sin verksamhet, även om detta borde ha gjorts för länge sedan. Efter alla skandaler och korruptions-åtal var det också lämpligt med ett sådant beslut under den extrainsatta kongressen 2016. Det positiva är att de nationella fotbollsförbunden får det enklare att utkräva ansvar från FIFA. Alla involverade parter får en tydligare koppling till människorätts-kränkningar, om de begås i skuggan av världsmästerskapen och i FIFA:s namn. Än så länge är det dock svårt att lita

på FIFA:s löften, när de hittills i praktiken enbart har visat på ointresse och handlingsförlamning. För att detta ska fungera och för att fotbollen verkligen ska kunna ha den positiva effekt som bl.a. Sylvia Schenk och SvFF:s ordförande Karl-Erik Nilsson talar om, måste både FIFA och de nationella fotbollsförbunden, inklusive SvFF, vara beredda att organisatoriskt och metodiskt arbeta med due diligence inom människorätten, en uppförandekod, och ställa höga krav på samarbetspartners och de organisationer de tillhör. FIFA måste särskilt vara berett på att ställa högre krav på entreprenörer som anlitas för att bygga världsmästerskapen och de lokala organisationskommittéerna (som ju ofta består av högt uppsatta politiker när VM hålls i diktaturstater). De måste också de facto vara beredda att avbryta avtal med entreprenörer, partners och värdländer om de inte följer principerna, oavsett hur långt förberedelsearbetet inför ett världsmästerskap har gått. Detta måste tydligt stå inskrivet i alla avtal.

De måste kanske framför allt se till att följa upp människorätsfrågor genom hela processen då ett värdland får rätten att arrangera ett VM, så att de inte gör om sådana misstag som hittills gjorts, exempelvis då de offentligt valt att stödja en kränkande VM-lagstiftning i Ryssland inför VM 2018.

För SvFF:s del kan det vara aktuellt att i en framtida människorättspolicy också skriva in att de alltid ska verka för att påverka FIFA åt rätt riktning vad gäller mänskliga rättigheter, det vill säga, göra vad de kan för att FIFA ska respektera mänskliga

rättigheter samt minska negativ påverkan i de länder där VM arrangeras. För att kunna ställa krav måste man också föregå med gott exempel och se till att ha ordentliga människorättsriktlinjer och ett trovärdigt arbete med frågan i den egna organisationen. SvFF kan här bli en starkare och mer trovärdig röst, om de följer i Svenska Spels fotspår och som första steg ser till att ta fram en människorättspolicy. Förslagsvis med hjälp av organisationer för människorätt och fackförbund, men också Svenska Spel.

Problemet med att sakna principprogram för mänskliga rättigheter och stadgar som inte hänvisar till internationella människorättskonventioner är, återigen, att man saknar verktyg för att säkerställa att man är den positiva kraft i värdländerna som man vill vara och påstår att man är. Det har istället visat sig att stora internationella mästerskap som hålls i diktaturer eller auktoritära regimer, tenderar att leda till ytterligare inskränkningar. För en regim som den ryska, vilken omfattas av internationella sanktioner, är fotbolls-VM dessutom en av få möjligheter till att få positiv publicitet internationellt, vilket självfallet också är av stor inrikespolitisk vikt för president Putins framtid som fortsatt ledare. Vi har också sett hur den qatariska regimen tagit tillfälle i akt att lova reformer av det moderna slaverisystem i landet, för att locka till sig både världsmästerskapet samt internationella entreprenörer, för att sedan tydligt visa att inga väsentliga förändringar kommer att ske. Trots detta och trots de omtalade korruptionsanklagelserna kopplade till valet av Ryssland och

Qatar inför VM 2018 och 2022, får de båda repressiva regimerna arrangera vad som för dem uppenbart blir en mycket politiskt viktig propagandafest. Genom detta hjälper fotbollsrörelsen två despoter att befästa den världsliga makten.

I en alltmer globaliserad värld där institutioner, organisationer och stater knyts tätare till varandra blir staten allt viktigare som normerande och vägledande aktör i frågor om värdegrund och etik. Denna roll är inte alltid tacksam. För det första riskerar man att framstå som den som förstör stämningen runt den stora idrottsfesten. För det andra kan det strida mot ett litet lands instinkt om att agera skötsamt och konstruktivt. Men VM och OS är långt mer än spel och lekar. Redan genom sin omfattning, organisation och ekonomiska vikt är dessa arrangemang storpolitik. Därför bör de aktörer som representerar demokratiska värden och system inte villkorlös dras med i festen, utan se till att respekten för mänsklig värdighet, rättssäkerhet och anständighet upprätthålls runt de sportevenemang som hämtar sin legitimitet genom att vara globala angelägenheter.

Svenska staten måste inse sitt ansvar, använda sin tyngd och agera för mänskliga rättigheter, även om det skaver. I slutändan är det resultat på den arenan – och inte i VM-finalerna – som bör räknas mest.

10. REKOMMENDATIONER

För att kunna påverka länder positivt vid stora mästerskap och undvika att delta i människorättskränkningar och diktaturers förtryck, vill vi rikta nedanstående rekommendationer till SvFF, Svenska Spel och staten.

STATEN

- Utkräv en garanti från SvFF och alla Sveriges idrottsförbund, där dessa ska uppge sin avsikt att genom hela sin verksamhetskedja, både i Sverige och i utlandet, verka för att förebygga och förhindra människorättskränkningar. Första konkreta steget i denna process bör vara att förbunden antar en människorättspolicy som ska genomsyra hela verksamheten.
- Bistå Svenska Spel, SvFF och övriga idrottsförbund i rundabord-samtal för att påverka den svenska fotbollsreformen vad gäller att prioritera människorättsfrågor, inte enbart utvalda frågor som klimat, jämställdhet och antirasism.
- Våga markera genom kritiska uttalanden gentemot FIFA och andra internationella idrottsförbund när de bidrar till människorättskränkningar inför stora mästerskap, exempelvis i fallet Ryssland och Qatar.

SVENSKA FOTBOLLFÖRBUNDET

- Inrätta en offentlig människorättspolicy som integreras i hela verksamheten. Gör en analys (due diligence) av eventuell påverkan på mänskliga rättigheter. Införliva resultatet i interna processer och vidta lämpliga uppföljningsåtgärder.
- Redovisa öppet resultatet av er människorätts-due diligence samt de motioner ni skrivit till UEFA och FIFA:s kongresser som rör mänskliga rättigheter.
- Följ upp och se till att FIFA verkligen efterlever den nya artikeln i FIFA:s stadgar som lyder *"FIFA is committed to respecting all internationally recognised human rights and shall strive to promote the protection of these rights."*¹⁰⁵
- Verka för att FIFA ser över varje beslut av betydelse med en "människorätts-lupp". Var särskilt uppmärksamma vid eventuellt stöd till eller godkännande av ny nationell VM-lagstiftning i värdländerna, som kan komma att inskränka VM-arbetares rättigheter.
- Var den positiva kraft som ni vill vara! Om diktaturer ska få vara med i anbudsförvaranden inför stora mästerskap: verka för att FIFA ställer konkreta krav på reformer eller undantag från kränkande nationell lagstiftning (så som exempelvis Kafala-systemet), något som ska kunna garanteras redan i samband med anbudsförvarandet, samt skriftligen utlovas i avtalen med värdländerna. Detsamma ska gälla för leverantörer av varor och tjänster till mästerskapen.

¹⁰⁵ FIFA Statutes (draft), Art. 3, godkänd vid FIFA:s extrainsatta kongress, 26 feb 2016.

SVENSKA SPEL

- Lägg till ett krav på människorättspolicy i sponsoravtalen, bl.a. med SvFF.
- Dela med er av er kunskap om hur ni genom de internationella ramverken för företag och mänskliga rättigheter bidrar till att minimera riskerna för människorättskränkningar i verksamheten, samt bistå SvFF med det stöd de behöver för att kunna ta fram en tydlig människorättspolicy, få en människorätts-due diligence i system och för att de även ska kunna påverka FIFA åt rätt håll.

REFERENSER

RAPPORTER OCH ARTIKLAR

Amnesty International, The State of The World's Human Rights 2014/15, rapport

<https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/0001/2015/en/> Hämtad 20151015

Amnesty USA, The Dark Side of Migration 20131117, rapport

<http://www.amnestyusa.org/research/reports/the-dark-side-of-migration-spotlight-on-qatar-s-construction-sector-ahead-of-the-world-cup> Hämtad 20151110

BBC, "Have 1,200 World Cup workers really died in Qatar?", artikel 20150606

<http://www.bbc.com/news/magazine-33019838>

BBC, "Fifa: Jack Warner banned for life from football activities", artikel 20150929

<http://www.bbc.com/sport/0/football/34388545>

BBC, "Fifa corruption: Jack Warner extradition proceedings approved", artikel 20150921

<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-34318353>

BBC, "Fifa boss Sepp Blatter sparks Qatar gay controversy", artikel 20101214

<http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/9284186.stm>

BBC, "Arrested for reporting on Qatar's World Cup labourers", artikel 20150518

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32775563>

BBC, "Ukraine crisis: Russia and sanctions", artikel 20141219

<http://www.bbc.com/news/world-europe-26672800>

Dagens Nyheter, "Video visar hur homosexuella jagas i Ryssland", artikel 20140205

<http://www.dn.se/nyheter/varlden/video-visar-hur-homosexuella-jagas-i-ryssland/>

FIFA, Fifa Statutes, April 2015 Edition, Hämtad 20150930

http://www.fifa.com/mm/Document/AFFederation/Generic/02/58/14/48/2015FIFAStatutesEN_Neutral.pdf

FIFA, Sustainability Strategy 2018 FIFA World Cup, Hämtad 20151003

<http://www.fifa.com/mm/document/tournament/competition/02/66/69/50/sustainabilitystrategyfor2018fifaworldcup%5fneutral.pdf>

Freedom House, Freedom in the World 2014, Russia, rapport

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/russia> Hämtad 20150909

Freedom House, Freedom in the World 2015, Russia, rapport

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/russia> Hämtad 20150909

Goal, Medlemmarna i Högsta kommittén, artikel 20140127

<http://www.goal.com/ar/news/3517/>

ري ي غتتب-ي داي س-رارق/2022/2014/01/27/4574738-ت افلم
اي ل عل-ا-قن جل ل-ا-ل-2022-ل اي دن وم-قن جل-مس ا

Helsingborgs Dagblad, "Kovaljov: hemlig polis styr Ryssland", artikel 20070918

<http://www.hd.se/nyheter/utrikes/2007/09/18/kovaljov-hemlig-polis-styr-ryssland/>

Huffington Post, "Gulf Countries Propose Test To 'Detect' Gays, Ban Them From Entering", artikel 20130910

http://www.huffingtonpost.com/2013/10/09/gulf-countries-detect-gays_n_4065927.html

Human Rights Watch, An Uncivil Approach to Civil Society, Juni 2009, rapport

<https://www.hrw.org/report/2009/06/17/uncivil-approach-civil-society/continuing-state-curbs-independent-ngos-and>

Human Rights Watch, Race to the Bottom: Exploitation of Migrant Workers Ahead of Russia's 2014 Winter Olympic Games in Sochi", 2013, rapport,

<https://www.hrw.org/report/2013/02/06/race-bottom/exploitation-migrant-workers-ahead-russias-2014-winter-olympic-games> Hämtad 20151015

Human Rights Watch, World Report 2014

<https://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/qatar> Hämtad 20151015

Human Rights Watch, Building a Better World Cup, 20120612, rapport

<https://www.hrw.org/report/2012/06/12/building-better-world-cup/protecting-migrant-workers-qatar-ahead-fifa-2022>

Inside World Football, "Qatar 2022: Schenk encouraged as build and reform show signs of gathering pace", artikel 2015

<http://www.insideworldfootball.com/world-cup/qatar-2022/17943-qatar-2022-schenk-encouraged-as-build-and-reform-show-signs-of-gathering-pace>

International Olympic Committee, The Olympic Charter, 20150802

http://www.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf

International Trade Union Confederation, The Case Against Qatar, Mars 2014, rapport

http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/the_case_against_qatar_en_web170314.pdf. Hämtad 20160217

Novaya Gazeta, "Эколог Витишко выйдет на свободу через 10 дней", artikel 20151110

<http://www.novayagazeta.ru/news/1697872.html>

Outsports, "Gays should avoid 2022 World Cup in Qatar", artikel 20141113

<http://www.outsports.com/2014/11/13/7213401/gays-should-avoid-2022-world-cup-qatar>

Outsports, "FIFA's not only corrupt, it's also homophobic", artikel 20150602

<http://www.outsports.com/2015/6/2/8704053/fifa-bribery-scandal-gay-rights-russia-qatar>

Reuters, "FBI extends FIFA scrutiny to World Cup host bids of Russia, Qatar", artikel 20150605

<http://www.reuters.com/article/2015/06/05/us-soccer-fifa-idUSKBN00I22P20150605#j5SI4LcQrMvOlRDI.97>

Reuters, "Soccer: Less democracy makes for an easier World Cup - Valcke", artikel 20130424

<http://www.reuters.com/article/2013/04/24/us-soccer-fifa-idUSBRE93N18F20130424#e4YddtVhL1mgMR5C.97>

Svenska fotbollförbundet, Svenska fotbollförbundets stadgar

http://d01.fogis.se/svenskfotboll.se/ImageVault/Images/id_89589/scope_0/ImageVaultHandler.aspx140701103718-uj Hämtad 20151120

Svenska Spel, Måste idrotten bry sig om mänskliga rättigheter? En undersökning bland svenska folket om idrottens betydelse för samhällsutvecklingen, 2014, studieresultat

<http://media.svenskaspel.se/sv/wp-content/uploads/2015/06/Måste-idrotten-bry-sig-om-mänskliga-rättigheter-undersökning.pdf>

Sveriges Television, "Fifa-skandalen: Detta har hänt", artikel 20151221

<http://www.svt.se/sport/fotboll/fifaskandalen-detta-har-hant/>

Sveriges Television, "Blatter lämnar IOK direkt - svenska omvald", artikel 20150803

<http://www.svt.se/sport/fifa/blatter-lamnar-lok-direkt-svenska-omvald/>

Sveriges Television, Uppdrag Granskning, "Historiens dyraste vinter-OS: tiotusentals löner saknas", artikel 20140128

<http://www.svt.se/ug/historiens-dyraste-vinter-os-tiotusentals-loner-saknas>

Radio Svoboda, "Как судят НКО", artikel 20130917

<http://www.svoboda.org/content/article/25109177.html>

Regeringskansliet, Sanktioner med anledning av hot mot Ukrainas territoriella integritet, suveränitet och oberoende, RÅDETS BESLUT 2014/499/GUSP av den 25 juli 2014 om ändring av beslut 2014/145/Gusp,

RÅDETS BESLUT 2014/512/GUSP av den 31 juli 2014 om restriktiva åtgärder med hänsyn till Rysslands åtgärder som destabiliserar situationen i Ukraina

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/utrikes--och-sakerhetspolitik/sanktioner/sanktioner-avseende-ryssland-och-ukraina/sanktioner-med-anledning-av-hot-mot-ukrainas-territoriella-integritet-suveranitet-och-oberoende/> Hämtad 20160303

Regeringskansliet, Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande, 2015

<http://www.regeringen.se/contentassets/52b2219b927a415485f2d2a7ae0237e3/statens-agarpolicy-och-riktlinjer-for-foretag-med-statligt-agande-2015.pdf> Hämtad 20150921

Riksidrottsförbundet, Idrotten i siffror, 2014

http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_63562/cf_394/RF_i_siffror_2014.PDF Hämtad 20150920

Riksidrottsförbundet, RF:s Stadgar, 2014, 20150921

http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_59059/cf_394/RF-s_stadgar_2014.PDF

Swedwatch, De olympiska kränkningarna, 2014, rapport #68

http://www.swedwatch.org/sites/default/files/swedwatch_-_de_olympiska_krankningarna.pdf Hämtad 20160217

Swedwatch, Mänskliga rättigheter på hal is, 2014, rapport #69

http://www.swedwatch.org/sites/default/files/swedwatch_manskliga_rattigheter_pa_hal_is.pdf Hämtad 20160217

Sydsvenskan, "SOK måste visa samma civilkurage som Jevgenij Vitisjko visade när han protesterade mot skövlingen inför OS i Sotji, anser Maria Küchen", artikel 20140718

<http://www.sydsvenskan.se/kultur--nojen/sok-maste-visa-samma-civilkurage-som-jevgenij-vitisjko-visade-nar-han-protestera/>

The Guardian, "Russia deny wrongdoing after Fifa 2018 inquiry finds evidence was destroyed", artikel 20141113

<http://www.theguardian.com/football/2014/nov/13/russia-evidence-2018-world-cup-bid-destroyed>

The Guardian, "Qatar detained two Germans who filmed World Cup labour conditions", artikel 20131014

<http://www.theguardian.com/world/2013/oct/14/qatar-detained-two-germans-world-cup>

The Guardian, "Construction workers at Russian World Cup stadium complain of not being paid", artikel 20150831

<http://www.theguardian.com/football/2015/aug/31/construction-workers-russian-world-cup-2018-stadium-not-paid>

The Guardian, "Sochi environmentalist jailed for three years for spray-painting a fence", artikel 20140212

<http://www.theguardian.com/environment/2014/feb/12/sochi-environmentalist-jailed-painting-fence-revenge>

The Guardian, "Death toll among Qatar's 2022 World Cup workers revealed", artikel 20141223

<http://www.theguardian.com/world/2014/dec/23/qatar-nepal-workers-world-cup-2022-death-toll-doha>

The Guardian, "World Cup 2022: football cannot ignore Qatar worker deaths says Sepp Blatter", artikel 20131004

<http://www.theguardian.com/football/2013/oct/04/world-cup-2022-fifa-sepp-blatter-qatar-worker-deaths>

The Guardian, "Revealed: Qatar's World Cup 'slaves'", artikel 20130925

<http://www.theguardian.com/world/2013/sep/25/revealed-qatars-world-cup-slaves>

The Guardian, "Trapped in Qatar: the migrants who helped build the 'tower of football'", artikel 20140728

<http://www.theguardian.com/global-development/2014/jul/28/-sp-qatar-migrants-tower-football-world-cup>

The Guardian, "Qatar 2022 World Cup workers 'treated like cattle', Amnesty report finds, artikel 20131117

<http://www.theguardian.com/world/2013/nov/17/qatar-world-cup-worker-amnesty-report>

The Guardian, "World Cup 2022: 'Political craziness' favours Qatar's winning bid", artikel 20101202

<http://www.theguardian.com/football/2010/dec/02/world-cup-2022-qatar-winning-bid>

The Sun, "Sickle joke, Scandal of Russia's budget World Cup", artikel 20150831

<http://www.thesun.co.uk/sol/homepage/news/6614803/Russias-World-Cup-footie-heaven-a-living-hell.html>

The Telegraph, "Fifa crisis: Threat of Russia and Qatar being stripped of next two World Cups intensifies", artikel 20150617

<http://www.telegraph.co.uk/sport/football/fifa/11680400/Swiss-investigation-into-Fifa-corruption-and-awarding-of-World-Cups-to-Russia-and-Qatar-could-take-years.html>

Qatar Legal, artikel, hämtad 20151105

<http://www.almeezan.qa/LawArticles.aspx?LawArticleID=889&LawID=26&language=ar>

HEMSIDOR

Business & Human Rights Resource Center, "Qatar's ambitious future driven on by North Korean 'forced labour'"

<http://business-humanrights.org/en/qatar%E2%80%99s-ambitious-future-driven-on-by-north-korean-%E2%80%98forced-labour%E2%80%99>. Hämtad 20151108

FIFA, "Human Rights fact sheet"

http://resources.fifa.com/mm/Document/AFFederation/Bodies/02/76/71/45/20160226_HumanRightsFactsheet_Neutral.pdf?t=1456482105570 Hämtad 2016-03-02

FIFA, "FIFA to further develop its human rights approach with international expert John Ruggie"

<http://www.fifa.com/governance/news/y=2015/m=12/news=fifa-to-further-develop-its-human-rights-approach-with-international-e-2744747.html> Hämtad 2016-03-03

FIFA, "FIFA Executive Committee sets presidential election for 26 February 2016 and fully supports roadmap for reform"

<http://www.fifa.com/about-fifa/news/y=2015/m=7/news=fifa-executive-committee-sets-presidential-election-for-26-february-20-2666448.html> Hämtad 2016-03-01

FIFA, "Russia adopts law for 2018 FIFA World Cup and FIFA Confederations Cup 2017"

<http://www.fifa.com/worldcup/news/y=2013/m=6/news=russia-adopts-law-for-2018-fifa-world-cup-and-fifa-confederations-cup-20-2106591.html> Hämtad 2015-11-20

FIFA, "My Game is Fair Play"

<http://www.fifa.com/sustainability/fair-play.html> Hämtad 2015-11-16

FIFA, "FIFA Congress approves landmark reforms" Hämtad 20160227

<http://www.fifa.com/about-fifa/news/y=2016/m=2/news=fifa-congress-approves-landmark-reforms-2767108.html>

Fokus Ryssland, "Jevgenij Vitisjko lämnade fängelset på tisdagen"

<http://fokusryssland.se/2015/12/23/vitisjko-lamnade-fangelset-pa-tisdagen/> Hämtad 16-03-02

Freedom House, "Russia: More imprisonments for protesters"

<https://freedomhouse.org/article/russia-more-imprisonments-protesters> Hämtad 20160301

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ДУМА, FZ-108, 2018 års FIFA VM-lag,

[http://asozd2.duma.gov.ru/main.nsf/\(ViewDoc\)?OpenAgent&work/dz.nsf/BylD&0ED38DDF6D3A254843257B720055B8C9](http://asozd2.duma.gov.ru/main.nsf/(ViewDoc)?OpenAgent&work/dz.nsf/BylD&0ED38DDF6D3A254843257B720055B8C9) Hämtad 20160303

Institute for Human Rights and Business, "Focus on Qatar: Why Human Rights Research Matters" Hämtad 20160302

<http://www.ihrb.org/commentary/focus-qatar-why-human-rights-research.html>

International Trade Union Confederation, "Qatar's labour law reforms" a sham"

<http://www.ituc-csi.org/qatar-s-labour-law-reforms-a-sham?lang=en>
Hämtad 20160301

International Trade Union Confederation, "New "FIFA" Laws Strip World Cup Workers' Rights in Russia"

<http://www.ituc-csi.org/new-fifa-laws-strip-world-cup?lang=en>. Hämtad 20151116

Riksdagen, Interpellation 2015/16:46, Fotbolls-VM i Ryssland och Qatar, Fredrik Malm till statsrådet Gabriel Wikström

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Fragor-och-anmalningar/Interpellationer/Fotbolls-VM-i-Ryssland-och-Qat_H31046/. Hämtad 20151020

Svenska fotbollförbundet, Årsredovisning för 2014, Hämtad 20151009

SvFF:s årsredovisning för 2014 <http://fogis.se/arkiv/startside/2015/03/svffs-arsberattelse-for-2014/>

The Olympic Movement, "International Sports Federations"

<http://www.olympic.org/content/the-ioc/governance/international-federations/> Hämtad 20160301

The U.S. Department of Justice, "Nine FIFA Officials and Five Corporate Executives Indicted for Racketeering Conspiracy and Corruption" Hämtad 20151105.

<http://www.justice.gov/opa/pr/nine-fifa-officials-and-five-corporate-executives-indicted-racketeering-conspiracy-and-UN-Guiding-Principles-on-Business-and-Human-Rights>, Hämtad 20160303 http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

UN Global Compact, "The ten principles of the UN Global Compact"

<https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles> Hämtad 20160301

Union to Union, "Vinter-OS 2014: Migrantarbetare utnyttjade" Hämtad 20160301

<http://www.uniontounion.org/vinter-os-2014-migrantarbetare-utnyttjade>

Union to Union, "Snön i Sothi är befläckad med arbetarnas blod", Hämtad 20160301

<http://www.uniontounion.org/snon-i-sothi-ar-beflackad-med-arbetarnas-blod>

Östgruppen för demokrati och mänskliga rättigheter, "Rysk människorättsorganisation attackeras av regimen"

<http://www.ostgruppen.se/2015/11/12/rysk-manniskorattsorganisation-attackeras-av-regimen/> Hämtad 20151112

Qatari Penal Code (Law 11/2004), Hämtad 20160303.

http://gulfmigration.eu/database/legal_module/Qatar/National%20Legal%20Framework/Anti-trafficking/2.2%20Penal%20Code%2011%202004_EN.pdf

Qatar Football Association, "Local organizing committee for 2022 FIFA World Cup Qatar activated"

<http://www.qfa.com.qa/local-organising-committee-for-2022-fifa-world-cup-qatar-activated/> Hämtad 20151030

Qatar Statistics Authority Population Structure Archive, Hämtad 20151101

<http://www.qsa.gov.qa/eng/PS-Archive.htm>

Qatar Supreme Committee for Delivery & Legacy, "Schenk: 'World Cup in Qatar can be an accelerator for change'"

<http://www.sc.qa/en/about/news/schenk-world-cup-in-qatar-an-accelerator-for-change> Hämtad 20150910

INTERVJUER

Human Rights Watch – 20151009

Jane Buchanan, Biträdande direktör, Divisionen för Europa och Centralasien

Svenska Spel – 20150930, 20151021

Martin Hedensiö, Kommunikationsdirektör

Zenita Strandänger, CSR-ansvarig

Svenska fotbollförbundet – 20150924

Karl-Erik Nilsson, Ordförande

Sylvia Schenk – 20151022

Advokat, spec. Sport och Compliance

Transparency International Ryssland – 20151019

Stanislav Andreychuk

APPENDIX

FRÅGOR TILL FIFA

Nedanstående frågor skickades till FIFA vid två tillfällen, men de valde att ej besvara dem.

”In 2013 it was revealed that the Gulf countries had agreed to discuss a proposal to develop some kind of test method, to thus be able to stop foreign homosexuals from visiting the Gulf countries. Is this something that FIFA reacted to, given that it could affect visitors and football players for the coming World Cup? If so, how? If not, why not?”

The Swedish Football Association’s president told us in an interview that he has full confidence that FIFA can guarantee LGBT people safety and the possibility to live as usual in Qatar, whether if it’s football players or world cup visitors, even though homosexuality is forbidden and imposed with imprisonment in Qatar. How can you guarantee their safety and ability to live life as usual when in Qatar during the World Cup?

Has FIFA reacted to the fact that international journalists and human rights activists have been arrested while trying to investigate the abuses against migrant workers at world cup sites in Qatar and got their footage and equipment destroyed (for example BBC, British journalists, two German news teams and more). If so, how? If not, why not?

A new World Cup Law has been passed in Russia. This law, as far as we could see on FIFA's website, is officially supported by FIFA. This despite the fact that the law itself worsens the situation for migrant workers. Many of the rights that are stipulated in Russian law since before has been made invalid through this World Cup law, and when employers do not need to register their world cup workers anywhere, anything can happen to them (for example death or injuries at work) and they won't be able to complain in any instance, since they officially do not exist. Why is FIFA officially supporting a law that violates human rights and the situation for already vulnerable migrant workers? And how does this go together with the Sustainability Strategy for the 2018 FIFA World Cup?

When deciding and writing the Sustainability Strategy for the 2018 FIFA World Cup, obviously FIFA has done this in cooperation with the LOC (and so, the Russian government ministers etc.) Was FIFA also in contact with Russian NGO's and the civil society to form this strategy?

According to Human Rights Watch, FIFA has not done enough to prevent the human rights abuses connected to the upcoming world cup in Qatar. What is your comment on this? What could you have done better?"

VAD ÄR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER?

De mänskliga rättigheterna är universella och slår fast att alla människor är födda fria, med lika värde och rättigheter. Syftet med de mänskliga rättigheterna är att alla människor ska få möjlighet att leva ett drägligt liv och inkluderar regler om människors möjlighet att överleva, inklusive husrum och föda, om människors rätt till trosuppfattning och inre tankar, om skydd för familjen, rätt till utbildning, yttrandefrihet, att delta i landets styre och sist men inte minst; frihet från tortyr och slaveri.

De mänskliga rättigheterna finns nedskrivna i konventioner. Staters ansvar för mänskliga rättigheter fastställs i konventioner, medan företags och organisationers ansvar vägleds av så kallad *soft law*, principer som *FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter*.

STATENS SKYLDIGHETER

Staten har ansvar för skydd gentemot kränkningar av de mänskliga rättigheterna av tredje parter, inklusive företag och organisationer, genom bland annat lagstiftning, utredning och tillämpning. Enligt bl.a. 1948 års allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna har staten har en skyldighet att – förhindra och bestraffa privata aktörer för kränkningar. Staten har även ett ansvar att förhindra kränkningar av de mänskliga rättigheterna som utförs av företag ägda av, kontrollerade av eller stöttade av staten.

FÖRETAGS OCH ORGANISATIONERS ANSVAR

Företags ansvar att respektera mänskliga rättigheter innebär att de måste utföra *due diligence*, för att undvika intrång på andras rättigheter och hantera de negativa effekterna när de är involverade. Företag kan kränka mänskliga rättigheter antingen genom att *orsaka, bidra till* eller *stå i samband med* kränkningar. Det sistnämnda är relevant i denna rapport eftersom sponsorföretag (tillika fotbollsförbund) genom sina affärsrelationer kan stå i sådana samband med kränkningar av mänskliga rättigheter, i detta fall vid världsmästerskapen i Ryssland och Qatar. Enligt FN:s ramverk bör företag söka inflytande över sina affärspartners för att *förhindra och förebygga* negativ påverkan.

GOTTGÖRELSE

I enlighet med principerna är det statens ansvar att erbjuda gottgörelse genom rättsliga, administrativa och lagstiftade åtgärder, samt företagets ansvar att förebygga och åtgärda eventuella kränkningar av rättigheter som de bidrar till. Att ha effektiva klagomekanismer och utföra *människorätts-due diligence* är avgörande för att upprätthålla statens skyldighet att skydda och företagets ansvar att respektera.

Källa: Se särskilt artikel 13 och 19 i FN:s vägledande principer.

MÄNNISKORÄTTS-DUE DILIGENCE

"En pågående riskhanteringsprocess... I syfte att identifiera, förebygga, lindra och redovisa för hur [ett företag eller en organisation] hanterar dess negativa konsekvenser för de mänskliga rättigheterna." Den innehåller fyra viktiga steg: att regelbundet identifiera risker för företagets negativa konsekvenser för de mänskliga rättigheterna; att beskriva hur man ska hantera dessa och förhindra framtida risker, samt kommunicera ut resultatet direkt till alla intressenter. De ska också erbjuda någon form av ersättning till de som utsatts för kränkningar (gottgörelse).

Källa: FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter.

